

Міністерство освіти і науки України
Одеський національний технологічний університет
Кафедра туристичного бізнесу та рекреації
Напрямок підготовки (спеціальність) 242 «Туризм»
Освітня програма «Міжнародний туризм»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

Тема: «Стратегія довгострокового сталого розвитку об'єктів культурної спадщини м. Одеса»

Здобувача Андрія ЗАПОРОЖАНА

2 курсу групи ТМ-611

Керівник Ірина КРУПІЦА

Консультант Наталя ДОБРЯНСЬКА

Кваліфікаційна робота допускається до захисту

Рішення кафедри від 30 листопада 2023 р., протокол № 4

Завідувачка кафедри ТБтаР

підпис

Наталя ДОБРЯНСЬКА

Одеса – 2023

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	Технології вина та туристичного бізнесу
Кафедра	Туристичного бізнесу та рекреації
Ступінь вищої	Магістр
Спеціальність	242 Туризм
Освітня програма	Міжнародний туризм

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри ТБтаР

Наталя ДОБРЯНСЬКА

2 серпня 2023 р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

Запорожану Андрію Сергійовичу

1. Тема роботи: Стратегія довгострокового сталого розвитку об'єктів культурної спадщини м. Одеса затверджена наказом по університету від «2» серпня 2023 р. № 383-03.
2. Термін здачі здобувачем закінченої роботи «1» грудня 2023 р.
3. Вихідні дані до роботи: монографії, підручники, навчальні посібники, законодавчі та нормативні акти, первинні документи, звіти туристичних підприємств, статистична звітність, статті та тези.
4. Перелік питань, котрі необхідно розробити:
РОЗДІЛ 1. Теоретико-методологічні засади сталого розвитку об'єктів культурної спадщини
РОЗДІЛ 2. Міжнародний та вітчизняний досвід сталого розвитку об'єктів культурної спадщини розділ
РОЗДІЛ 3. Стратегічні пріоритети сталого розвитку об'єктів культурної спадщини м. Одеса
5. Перелік графічного матеріалу
Презентація до кваліфікаційної роботи (20 слайдів)

6. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Розділ 3	Наталя ДОБРЯНСЬКА	02.08.2023	01.12.2023

Дата видачі завдання 02.08.2023

Керівники: Ірина КРУПІЦА _____

Завдання прийняв до виконання Андрій ЗАПОРОЖАН _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи
.	Отримання теми для кваліфікаційної роботи	02.08.2023
.	Затвердження плану кваліфікаційної роботи	05.08.2023
.	Надання розділ 1 на перевірку	10.09.2023
.	Надання розділ 2 на перевірку	10.10.2023
.	Надання розділ 3 на перевірку	10.11.2023
.	Формування висновку, списку використаних джерел, додатків	20.11.2023
.	Здача закінченої кваліфікаційної роботи	30.11.2023
.	Розробка презентації	01.12.2023

Керівники: Ірина КРУПІЦА _____

Завдання прийняв до виконання Андрій ЗАПОРОЖАН _____

Несу відповідальність за ідентичність електронного та друкованого варіантів кваліфікаційної роботи, даю згоду на обробку персональних даних та не заперечую проти розміщення кваліфікаційної роботи на офіційних web-ресурсах ОНТУ.

Підтверджую, що в кваліфікаційній роботі відсутні порушення норм академічної доброчесності.

Здобувач-дипломник _____ Андрій ЗАПОРОЖАН

АНОТАЦІЯ

до кваліфікаційної роботи магістра

Робота містить 132 сторінок, 1 таблиця, 1 рисунок, список літератури з 51 найменувань, 9 додатків.

Основною метою даного дослідження є вивчення та аналіз питань, пов'язаних із забезпеченням сталого розвитку важливих культурних об'єктів у місті Одеса. У роботі розглядаються фактори, які впливають на збереження та просування культурної спадщини, а також розробляються стратегії для забезпечення їхнього довгострокового розвитку. Здійснюється аналіз сучасного стану об'єктів культурної спадщини, виявлення проблемних питань та визначення можливостей для їх вирішення. Робота включає в себе рекомендації та конкретні заходи, спрямовані на збереження та розвиток культурної спадщини міста Одеса з урахуванням принципів сталого розвитку.

За результатами виконаної роботи сформульовані такі висновки підкреслюється необхідність активної участі громадськості, державних органів та бізнесу в процесі збереження та розвитку культурної спадщини. Також висвітлюється важливість врахування сучасних тенденцій у сфері туризму, архітектури та освіти для успішної інтеграції об'єктів культурної спадщини у загальний соціокультурний контекст.

Зазначаються конкретні рекомендації та стратегії, які можуть сприяти ефективному управлінню та забезпечити сталий розвиток об'єктів культурної спадщини м. Одеса. Висновки роботи підкреслюють важливість подальших

наукових та практичних досліджень у цій області з метою забезпечення збереження та передачі майбутнім поколінням багатства культурної спадщини.

Рік захисту роботи: 2023

ANNOTATION

master's qualification paper

The thesis comprises 132 pages, including 1 table, 1 figure, a bibliography listing 51 references, and 9 appendices.

The primary objective of this research is to examine and analyze issues related to ensuring the sustainable development of significant cultural heritage sites in the city of Odessa. The study explores factors influencing the preservation and promotion of cultural heritage and develops strategies for their long-term development. An analysis of the current state of cultural heritage sites is conducted, identifying challenges and determining opportunities for resolution. The thesis includes recommendations and specific measures aimed at preserving and developing the cultural heritage of Odessa, considering the principles of sustainable development.

The findings emphasize the necessity of active involvement from the community, government authorities, and businesses in the preservation and development of cultural heritage. The importance of considering contemporary trends in tourism, architecture, and education for the successful integration of cultural heritage sites into the overall sociocultural context is highlighted.

Specific recommendations and strategies are outlined to facilitate effective management and ensure the sustainable development of cultural heritage sites in Odessa. The conclusions underscore the significance of further academic and practical research in this field to ensure the preservation and transmission of cultural wealth to future generations.

Year of thesis defense: 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ	11
1.1. Концепція і стратегії сталого розвитку суспільства	11
1.2. Дослідження потенціалу культурної спадщини через призму сталого розвитку	18
1.3. Виклики та потенційні загрози сталому розвитку об'єктів культурної спадщини	25
Висновки до Розділу 1	36
РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ	38
2.1. Культурна спадщина Одеси як об'єкт сталого розвитку	38
2.2. Правові основи забезпечення сталого розвитку об'єктів культурної спадщини	53
2.3. Роль менеджменту як механізму включення культурної спадщини до стратегії сталого розвитку	65
Висновки до Розділу 2	75
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ М. ОДЕСА	77
3.1. Пріоритети довгострокового сталого розвитку об'єктів	77
3.2. Роль місцевої громади у сталому розвитку об'єктів	83
3.3. Механізми включення об'єктів культурної спадщини Одеси до процесу сталості території та громади	92
Висновки до Розділу 3	103
ВИСНОВКИ.....	105
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ	109
ДОДАТКИ.....	114

ВСТУП

Актуальність дослідження загалом зумовлена тенденцією зростання інтересу до ролі культури у розвитку людства. Новий погляд на процеси суспільної трансформації, з урахуванням широкої холістичної перспективи розвитку, зумовив увагу до раніше малодослідженого культурного чинника як такого, що може стати проривним у досягненні сталого розвитку. Стійкість у суспільному розвитку сьогодні безпосередньо пов'язують із культурою. У документах і рішеннях ЮНЕСКО наголошується, що між спільнотами та культурою в цілому мають існувати відносини, які б характеризувалися поєднанням понять «розвиток» та «сталість». Також розкривається зміст видів діяльності в галузі культури, підтримка яких може реформувати стратегії розвитку у XXI столітті [1].

Зміна підходів до історико-культурної спадщини в останнє десятиліття зумовила перехід від поняття «пам'ятка історії» до поняття «фізичний історичний ресурс» та «об'єкт спадщини». Сьогоднішнє розуміння культурної спадщини включає не тільки пам'ятки культури та історії, а й навколишнє природне і територіальне середовище, унікальні історико-ландшафтні території, інженерні споруди, моральні та естетичні ідеали, норми та зразки поведінки, мови, діалекти та говірки, національні традиції та звичаї, історичні топоніми, фольклор, художні промисли та ремесла, включаючи, таким чином, як матеріальні (фізичні), і нематеріальні (духовні) компоненти. Чого тільки вартє внесення українського борщу до складу нематеріальної спадщини ЮНЕСКО!

Основна мета роботи: дослідження стратегічних засад довгострокового сталого розвитку об'єктів культурної спадщини м. Одеса.

Для досягнення поставленої мети було сформульовано наступні завдання:

1. Розкрити особливості концепції і стратегії сталого розвитку як безальтернативного шляху для суспільства.
2. Дослідити потенціалу культурної спадщини через призму сталого розвитку.
3. Визначити виклики та потенційні загрози сталому розвитку об'єктів

культурної спадщини.

4. Проаналізувати культурну спадщину Одеси як об'єкт сталого розвитку.

5. Встановити правові основи забезпечення сталого розвитку об'єктів культурної спадщини.

6. Розкрити менеджменту як механізму включення культурної спадщини до стратегії сталого розвитку.

7. Виділити пріоритети довгострокового сталого розвитку об'єктів та роль місцевої громади у цьому процесі.

8. Навести механізми включення об'єктів культурної спадщини Одеси до процесу сталості території та громади.

Об'єкт дослідження є – культурна спадщина як складна сталого розвитку суспільства.

Предмет дослідження: стратегічні пріоритети, механізми та правові основи збереження та залучення культурної спадщини як фактору сталого розвитку в умовах суспільної трансформації та переосмислення його ролі у житті суспільства.

Методи дослідження. У ході проведення дослідження автором було використано такі методи: наукової класифікації, синтезу, системного аналізу, моделювання, уявного експериментування, проблемний метод. Автор спирався також на теоретичні та емпіричні дослідження проблем політики та менеджменту у сфері матеріальної культурної спадщини.

Інформаційною базою для даної роботи з'явилися міждисциплінарні розробки в галузі дослідження динамічних процесів, пов'язаних із системою сталого розвитку та культурною спадщиною, їх впливу на розвиток спільнот. В основу дослідження покладено системний підхід, що базується на синергетичних дослідницьких парадигмах у сфері культурної спадщини. Міждисциплінарний підхід, на якому ґрунтувалося дослідження, зробив необхідним застосування комплексного вивчення джерел, що належать до різних галузей знання. При його здійсненні та складанні практичних

рекоме́ндацій використовувалися:

- міжнародні документи та матеріали у галузі культури та розвитку, зокрема рішення, що відображають діяльність ЮНЕСКО як головної організації глобального рівня, що має конкретні повноваження щодо збереження та використання світової спадщини, а також діяльність Світового банку та інших міжнародних організацій;

- міжнародні та міждержавні правові акти з культурної спадщини;

- матеріали міжнародних, європейських спеціалізованих мережеских організацій та партнерств у сфері збереження та використання спадщини;

- державна та місцева статистика останніх років, офіційна інформація, що стосується питань стану та використання культурної спадщини тощо.

Структура та обсяг роботи обумовлені метою та завданнями. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, переліку використаних літературних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

1.1. Концепція і стратегії сталого розвитку суспільства

Тривалий глобальний розвиток економіки, націлений лише на максимізацію прибутку та мінімізацію витрат і не має інших фундаментальних засад, призвів до серйозної деградації природного, соціального і навіть духовного середовища. Екологічні проблеми, глобальна зміна клімату, соціальна та гендерна нерівність — лише частина системних криз та глобальних викликів, з загостренням яких зіткнулися країни, корпорації та люди наприкінці ХХ—початку ХХІ століття. Це зіткнення призвело до перегляду глобального погляду світ і усвідомлення важливості сталого розвитку.

Що таке сталий розвиток? Ця тема обговорюється на міжнародному рівні під егідою ООН вже 40 років, але останніми роками став особливо актуальним для усіх сфер, не виключаючи і культурну. Думки про обмеженість природних ресурсів та необхідність стримувати безконтрольне зростання споживання вперше були висловлені ще давньогрецькими філософами. Але зазвичай поняття сталого розвитку пов'язують із англійським священиком та економістом Томасом Робертом Мальтусом [1]. На початку ХVІІІ століття Мальтус висловив гіпотезу про те, що зростання населення відбувається в геометричній прогресії, а зростання виробництва продуктів харчування та ресурсів — в арифметичній і це в довгостроковому періоді призводить до лих: голоду, війн і навіть революцій.

Особливо бурхливий сплеск ідей про обмеженість природних ресурсів та важливість усвідомленого виробництва та споживання стався через 170 років після публікації перших робіт Мальтуса. У 1972 році міжнародна громадська організація "Римський клуб" випустила першу доповідь - знамениті "Межі

зростання" (The Limits to Growth) - результати математичного моделювання вичерпання природних ресурсів внаслідок зростання населення. Модель містила 12 сценаріїв, п'ять з яких описували катастрофічне зниження населення до 1-3 млрд осіб через надмірне зростання споживання, а сім сценаріїв були сприятливіші і спиралися на підвищення екологічної, демографічної та соціальної усвідомленості людства.

Поточне розуміння сталого розвитку затвердили у 1983 році, коли ООН скликала Всесвітню комісію з навколишнього середовища та розвитку, названу пізніше комісією Брундтланд (на прізвище голови). Затверджений комісією термін «стійкий розвиток» (sustainable development) та його пояснення через зв'язок поколінь широко використовується до сьогодні, хоча, до речі, досить суперечливе у перекладі російською мовою. Сталий розвиток — комплекс заходів, націлених на задоволення поточних потреб людини за збереження довкілля та ресурсів, тобто без шкоди можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби.

Стойкий розвиток можливий при рівновазі трьох основних складових: економічне зростання, соціальна відповідальність і екологічний баланс. Згідно з програмним документом ООН «Порядок денний у галузі сталого розвитку» від 2015 року, виділяється 17 цілей сталого розвитку (дод. А-Б). Не всі однаково актуальні для різних частин світу, проте їх досягнення в цілому дозволить підвищити якість життя нинішніх і майбутніх поколінь [2].

Культура та сталий розвиток взаємопов'язані. Культура відбиває нашу сутність і формує нашу самосвідомість. Сталий розвиток без культури неможливий. У вересні 2015 року Генеральна Асамблея ООН ухвалила «Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року», що включає 17 амбітних універсальних цілей щодо перетворення нашого світу. ЮНЕСКО забезпечує включення культурної складової до більшості Цілей сталого розвитку (ЦУР), що стосуються, в тому числі, якісної освіти, сталого розвитку міст, екології, економічного зростання, стійких моделей споживання та виробництва, побудови мирних та інклюзивних товариств, гендерної рівності та

продовольчої безпеки [3]. Як у сфері охорони культурної спадщини, так і в галузі культурних та творчих індустрій, культура є одночасно необхідною умовою та рушійною силою економічного, соціального та екологічного аспекту сталого розвитку.

Парадигма сталого розвитку була покладена в основу більшості процесів з 1992 р., коли у Ріо-де-Жанейро на конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку було прийнято її концепцію. Згідно з цією концепцією, люди повинні таким чином задовольняти свої потреби, щоб не порушувалися основні показники біосферних процесів, що встановилися протягом мільйонів років, не ставилося під загрозу життя майбутніх поколінь.

У міру осмислення проблем та перспектив переходу сучасного суспільства до сталого розвитку стало очевидним, що такий перехід можливий за гармонійних соціальних відносин, морального вдосконалення людей, зміни людських якостей на основі гуманістичних цінностей та ідеалів. Таким чином, сталося узагальнення концепції сталого розвитку, вона, по суті, перетворилася на теорію історичного процесу, що відображає соціальну та природну (соціоприродну) дійсність у єдності та розвитку.

У разі глобалізації ще більше зростає актуальність концепції сталого розвитку, оскільки стихійний розвиток суспільства стає небезпечним і неприпустимим. Зараз загально визнано, що глобалізація може набути гуманістичну орієнтацію лише за сталого розвитку.

Найважливішою умовою переходу сучасного суспільства до сталого розвитку є формування культури сталого розвитку. Усвідомлення того, що люди не просто існують на Землі заради самих себе, а мають виконувати певну біосферну функцію, становить головну вісь культури сталого розвитку. Якщо культура як «творіння людських рук» завжди протиставлялася природі, то культура сталого розвитку має стати способом гармонійного поєднання людини з природою на основі глибокого пізнання та розуміння сутності природи.

Під культурою у разі слід розуміти як сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людьми, але й те, що у ній сприяє збереженню та

розвитку суспільства. Культура при такому розумінні стає способом сталого розвитку та накопичення досвіду щодо забезпечення адаптації суспільства до змінних умов.

Документ «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року» ухвалено Генеральною Асамблеєю ООН у вересні 2015 року. Ґрунтуючись на Цілях розвитку тисячоліття (ЦРТ), глобальному порядку денному, який здійснювався з 2000 по 2015 роки, новий Порядок денний до 2030 року включає 17 Цілей сталого розвитку (ЦУР) та 169 завдань. Це той глобальний порядок денний, цілі та завдання якого мають враховуватися у всіх регіонах, країнах та містах світу. Порядок денний до 2030 року – це невеликий крок у напрямку вивчення культурних аспектів у стійкому розвитку. У роки, що передували ухваленню ЦУР, кілька глобальних організацій у рамках кампанії “Майбутнє, яке ми хочемо, включає культуру”, виступили за включення однієї мети, присвяченої культурі, та інтеграції культурних аспектів у Цілі сталого розвитку.

Чотири документи, що включають маніфест, декларацію про включення культури до Порядку денного до 2030 року, пропозицію можливих індикаторів для вимірювання культурних аспектів ЦУР та оцінку підсумкового Порядку денного до 2030 року, були підготовлені у період з 2013 по 2015 роки. Комітет з культури ОГМВ був однією з провідних мереж кампанії. Незважаючи на те, що жодна з 17 ЦУР не зосереджена виключно на культурі, підсумковий

Порядок денний включає прямі посилання на культурні аспекти. Особливо слід зазначити такі елементи:

- Ціль 4.7 посиляється на те, щоб усі учні отримували знання та навички, необхідні для сприяння сталому розвитку, зокрема, через освіту, визнання культурного розмаїття, а також внеску культури у сталий розвиток.

- Ціль 8.3 спрямована на сприяння розробці політики, яка підтримує розвиток творчості та інновацій.

- Цілі 8.9 та 12.b посиляються на необхідність розробки та реалізації стратегій розвитку сталого туризму, у тому числі за допомогою місцевої

культури, а також на необхідність створення інструментів моніторингу у цій галузі.

- Ціль 11.4 наголошує на необхідності зусиль щодо захисту та охорони всесвітньої культурної та природної спадщини.

Культурні аспекти відіграють ключову роль у успішній реалізації Порядку денного до 2030 року, включаючи й ті галузі, де взаємозв'язок може бути неявним. Як показує досвід, зібраний за ці роки, культурні аспекти, включаючи активну участь у культурному житті, розвиток індивідуальної та колективної культурної свободи, збереження матеріальної та нематеріальної культурної спадщини, захист та заохочення різних форм культурного самовираження є основними компонентами сталого розвитку. Культура також може мати позитивний ефект в інших сферах сталого розвитку. Преамбула Порядку денного до 2030 року свідчить: «Ми усвідомлюємо природну та культурну різноманітність світу і визнаємо, що всі культури та цивілізації можуть сприяти сталому розвитку та виступати як вирішальні чинники його забезпечення».

Протягом понад десятиліття «Об'єднані Міста та Місцева Влада» (ОГМВ) активно виступають за інтеграцію культури у всі підходи до сталого розвитку. Порядок денний 21 для культури, прийнятий у 2004 році, став ключовим вектором для місцевої влади, активістів громадянського суспільства та експертів, прихильних до інтеграції культури у сталий розвиток на місцевому рівні.

Це також знайшло відображення у документі «Культура 21: дії» – практичному інструментарії, в якому викладаються 100 дій, завдяки яким культура може сприяти підвищенню стійкості міст. Політична заява, прийнята 3-м Всесвітнім конгресом ОДМВ у 2010 році, також визнає культуру як четвертий компонент сталого розвитку та закликає міста, місцеві та регіональні уряди у всьому світі розробити культурну політику та включити культурний аспект у громадську політику. Усі Цілі сталого розвитку безпосередньо чи опосередковано пов'язані з щоденною роботою місцевих і регіональних урядів. На порядку денному до 2030 року мета 11 присвячена “забезпеченню

відкритості, безпеки, життєстійкості та стійкості міст та населених пунктів”, що є важливим кроком у визнанні перетворюючої сили урбанізації для розвитку.

Проте всі Цілі сталого розвитку мають бути “локалізованими”, що означає враховувати субнаціональний контекст у досягненні Порядку денного до 2030 року, від встановлення цілей та завдань до визначення засобів реалізації та використання показників для вимірювання та моніторингу прогресу. Порядок денний до 2030 року також ставить пріоритети, потреби та ресурси населення до центру сталого розвитку. Портал про локалізацію Цілей сталого розвитку, розроблений Глобальною цільовою групою місцевих та регіональних урядів, ООН-Хабітат, Програмою розвитку ООН, та практичне керівництво «Цілі сталого розвитку: те, що потрібно знати владі на місцях» є відправною точкою для розуміння та здійснення локалізації сталого розвитку [4].

Для нас цілі сталого розвитку цікаві з двох позицій. Перша – це взаємозв’язок між ними та збереженням культурної спадщини (про це мова у наступних параграфах). Друге – це сталий розвиток міст, на території яких знаходяться культурні споруди чи об’єкти. Для країн Європи останнє лягло в основу спеціальної програми розвитку: Ініціатива «Стійкий розвиток міст» (SCI). Це розрахована на кілька років програма надання допомоги містам та державним програмам загальнонаціонального масштабу у вирішенні завдань підвищення стійкості міст у різних країнах регіону Європи. Основна ідея цієї ініціативи полягає в тому, що міста можуть багато чого навчитися у своїх сусідів – розвинених міст Західної Європи, які можуть надати практичні приклади того, яким чином можна сприяти змінам політики та здійсненню інвестицій, які дозволять містам краще підготуватися до вирішення проблем міського розвитку та збереження культури у майбутньому.

Ініціатива SCI має на меті забезпечити оптимізацію вирішення економічних, фінансових, соціальних та екологічних завдань міст. Діяльність у рамках ініціативи здійснюється за 4 основними напрямками, які в сукупності отримали назву «Спільнота з поширення прикладних знань»:

- проведення настановних, інформаційно-роз’яснювальних та

практичних семінарів;

- розробка та впровадження засобів діагностики проблем конкретних міст;
- реформи соціально-економічної політики та інвестиційні стратегії;
- організація фінансування проектів, надання технічного сприяння, допомога у здійсненні проектів.

Концепція «Спільноти щодо поширення прикладних знань» застосовується щодо 10 тематичних модулів з питань сталого розвитку, серед яких охорона та розвиток, відродження історичних міст та районів, енергоефективність, розвиток спільноти, поводження із відходами, енергоефективність тощо. Розглянемо детальніше ті, котрі поєднують сталий розвиток та збереження культурного надбання.

Модуль 1. Охорона та відродження історичних міст та районів. Діяльність з охорони історичних міст та відродження районів історичного значення можна поєднати із здійсненням інвестицій у підвищення енергоефективності. До прикладів підвищення енергоефективності відносяться енергоефективні системи вуличного освітлення, оснащення сучасним обладнанням історичних будівель, адаптація будівель зі зміною їх призначення, скорочення споживання води за рахунок вдосконалення будівельних норм та вимог містобудівного проектування.

Модуль 2. Фінансові можливості муніципальних утворень. В результаті процесів децентралізації в більшості країн муніципальна влада отримала ширшу автономію, і багато функцій та ресурсів були передані місцевим органам влади. Значно розширилася сфера повноважень муніципальних органів влади, а разом з цим – і суми державних коштів, що надходять до їх розпорядження. Місцеві органи влади ухвалюють все більше рішень щодо здійснення державних інвестицій. Муніципальні органи влади та підпорядковані їм комунальні підприємства відповідають за експлуатацію та обслуговування найбільших та найважливіших об'єктів інфраструктури, вони повинні забезпечувати фінансування робіт з експлуатації, технічного обслуговування та

оновлення основних та культурних фондів.

Модуль 3. Соціальна інтеграція. Цей модуль присвячений питанням розвитку міст на користь всіх верств населення. У ньому розглядаються шляхи вирішення таких проблем, як: 1) маргіналізація соціально ізольованих груп населення та усі види нерівності (соціальна, культурна тощо); 2) соціальна відповідальність та активна участь громадян у житті суспільства. У регіоні окремі маргіналізовані групи – наприклад, громади народності рому – найчастіше проживають в офіційно незареєстрованих селищах, де немає чи майже немає житла, що відповідає санітарним нормам, системам водопостачання, енергопостачання та інших видів комунального обслуговування. Обслуговування найбільш вразливих мешканців міст здійснюється більш якісно та ефективно за наявності механізмів соціальної відповідальності, які забезпечують взаємодію населення, постачальників послуг та органів влади.

1.2. Дослідження потенціалу культурної спадщини через призму сталого розвитку

Кожна із цілей сталого розвитку містить потенціал для залучення культурного ресурсу великих міст у подоланні проблем. Культурні аспекти важливі задля досягнення певних цілей. Можна виокремити для кожної із цілей конкретні приклади: що можуть зробити міста?

Ціль 1. ЛІКВІДАЦІЯ ЗЛИДЕННОСТІ У ВСІХ ЇЇ ФОРМАХ. Ця вимагає припинення злиднів у всіх її проявах до 2030 року. Вона також тримає курс на соціальний захист бідних та вразливих верств населення, розширення доступу до базових послуг та підтримку людей, які постраждали в екстремальних кліматичних подіях та інших економічних, соціальних та екологічних катастроф.

Важливість культури для досягнення цієї цілі. Культурні послуги є основними послугами. Вони повинні бути доступні для всіх чоловіків і жінок, включаючи представників малозабезпечених та вразливих верств.

Форми культурного самовираження, культурні послуги, товари та об'єкти спадщини можуть сприяти всеосяжному та сталому економічному розвитку. Що можуть зробити міста? Забезпечити наявність мінімальних стандартів основних культурних послуг (наприклад, мінімальна кількість бібліотек чи книг на одного мешканця, прийняття програм, що сприяють децентралізації культурних послуг), щоб кожна людина мала доступ до культури. Інтегрувати культурні аспекти та збереження культурних ресурсів та можливостей у місцеву економічну стратегію та стратегію підвищення стійкості, які також мають залучати місцеві спільноти.

Як міста втілюють це у життя? У Пекалонгані, яке визнає себе «містом Бавовни», стратегія розвитку ставить у пріоритет текстильний сектор, який сприяв зайнятості населення. Бавовна є основним економічним сектором у місті, і 60% працівників у цьому секторі становлять жінки. У Порту-Алегрі уряд ухвалив рішення щодо запровадження політики та програм, спрямованих на децентралізацію можливостей доступу до культури, ефективності культурних прав громадян та зміцнення співпраці з неурядовими організаціями та спільнотами. В Уагадугу, в музичному саду Реємдого, культурна інфраструктура розширила можливості для молоді та сприяла появі кількох невеликих підприємств. Культурна політика Лілль-Метрополі сприяла розширенню доступу до культури за допомогою зміцнення культури на околицях, розвитку культурної освіти та просування програм для неблагополучних соціальних груп [5].

Ціль 2. ЛІКВІДАЦІЯ ГОЛОДУ, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ І ПОКРАЩЕННЯ ЖИВЛЕННЯ І СПІВДІЯ СТІЙКОМУ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА. Ця мета спрямована на те, щоб припинити голод у світі. Цей аспект також націлений на можливість загального доступу до продовольства у будь-яку пору року. Це вимагатиме сталого виробництва

продуктів харчування, сільськогосподарської практики, забезпечення рівного доступу до землі, технологій та ринків, а також міжнародного співробітництва в галузі інвестицій в інфраструктуру та технології для продуктивності сільського господарства.

Важливість культури. Традиційні знання, пов'язані зі збереженням існуючих генетичних ресурсів, включаючи генетичну різноманітність насіння, слід визнавати та підтримувати, заохочувати справедливий розподіл відповідних вигод.

Що можуть зробити міста? Інтегрувати культурні чинники, включаючи знання, традиції та практики всіх людей та спільнот у місцеві стратегії з екологічної стійкості. Створити програми зі збереження та поширення традиційних знань та практик, які сприяють сталому використанню природних ресурсів. Як міста втілюють це у життя? У Сеферіхісарі фестиваль «Seed Swar» дозволив місцевим виробникам зберегти традиційні сільськогосподарські практики та підвищити обізнаність щодо необхідності збереження сталого виробництва та споживання харчових продуктів [6].

Ціль 3. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ. Ця мета спрямована на забезпечення здоров'я та благополуччя для всіх на кожному етапі життя. Ціль спрямована на всі основні пріоритети охорони здоров'я, включаючи репродуктивне, материнське та дитяче здоров'я; інфекційні, неінфекційні захворювання, захворювання, що викликаються забрудненням довкілля; універсальна охорона здоров'я; доступ для всіх до якісних ліків та вакцин. Закликає до проведення додаткових досліджень, збільшення фінансування охорони здоров'я та зміцнення потенціалу всіх країн щодо зниження ризику та управління ризиками для здоров'я.

Політика та програми охорони здоров'я повинні відповідати культурі, враховувати місцеві звичаї та інтегрувати традиційні системи та практики охорони здоров'я там, де це необхідно. Участь у культурному житті може сприяти покращенню здоров'я та благополуччя, що відображено у великій кількості досліджень та прикладів.

Що можуть зробити міста? Наголосити на культурних чинниках у місцевій політиці в галузі охорони здоров'я та благополуччя. Регулярно аналізувати зв'язок між особистим добробутом, здоров'ям та активною культурною практикою на локальному рівні. Забезпечити доступність програм створення потенціалу, щоб професіонали в галузі медичного та соціального обслуговування могли визначити культурні фактори, які перешкоджають людям в отриманні доступу до цього обслуговування. Надати підтримку програмам та проектам, які сприяють забезпеченню доступу до культури у медичних закладах (лікарнях, медичних центрах тощо).

Як міста втілюють це у життя? У Водрейлі-Доріоні «JE SUIS ...», культурний проект взаємодії, включає широкий спектр локальних учасників (у тому числі медичні центри) і дав позитивні результати в таких областях, як перинатальне та психічне здоров'я. У низці стратегічних документів, прийнятих містом Мальме, включаючи план дій зі стратегії в галузі культури на 2016-2018 рр., здоров'я визначається як ключовий фактор сталого розвитку та планується розширення доступу до культури охорони здоров'я, соціальної допомоги та підтримки. Розташований у несприятливому районі Монтевідео, цивільний центр САКУДЕ розширив доступ до здоров'я, культури та спорту для місцевих жителів, а також сприяв їхній інтеграції до місцевих програм охорони здоров'я [7-8].

Ціль 4. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПРАВЕДЛИВОЇ ЯКІСНОЇ ОСВІТИ І МОЖЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ПРОТЯГОМ ВСЬОГО ЖИТТЯ ДЛЯ ВСІХ. Спрямована на забезпечення того, щоб усі діти мали доступ до якісної освіти з раннього дитинства та могли безкоштовно закінчити початкову та середню освіту. Вона також спрямована на забезпечення рівного доступу для всіх бажаючих до третьої освіти, у зв'язку з чим кількість молоді та дорослих, які мають відповідні навички працевлаштування, збільшується. До розглянутих аспектів відноситься також підвищення рівня грамотності як для молоді, так і для дорослих.

Освітні програми на всіх рівнях повинні включати інформацію про культурне розмаїття, художню освіту, мови та роль культурних аспектів у сталому розвитку. Культурний підхід, включаючи визнання місцевих мов та можливостей, а також залучення зацікавлених сторін у галузі культури має переважати у розробці навчальних планів на всіх рівнях. Це відповідає правам людини і може допомогти у досягненні освітніх цілей, мотивації студентів та зміцненні спільноти.

Що можуть зробити міста? Прийняти місцеву стратегію, що пов'язує освітню та культурну політику. Працювати над тим, щоб навчальні програми початкової та середньої освіти передбачали набуття культурних навичок та знань, міжкультурний діалог, різноманітність, матеріальну та нематеріальну спадщину та культурні права. Забезпечити освітні заходи в закладах культури (наприклад, у культурних центрах, музеях, бібліотеках, театрах тощо), культурних об'єктах (будівлях спадщини, археологічних пам'ятниках тощо) та в рамках програм (фестивалів, культурних ініціатив тощо) .д.). Сприяти участі діячів культури в освітніх заходах, щоб сприяти забезпеченню доступу та участі громадян різного віку у культурному житті. Визнати важливу роль бібліотек у сприянні всеосяжній та справедливій освіті та навчанню протягом усього життя за допомогою підтримки програм розповсюдження грамотності, забезпечення безпечних місць навчання тощо.

Як міста втілюють це у життя? У Барселоні проект «Творці резиденції» дозволив середнім школам розвивати партнерські відносини з діячами культури та творчими колективами у різних художніх дисциплінах, сприяючи участі студентів у творчому процесі та забезпеченню доступу до культури для всіх. Арена-да-Культура – відкрита школа мистецтв у Белу-Орізонті забезпечила доступ до якісної освіти у сфері мистецтва у широкому спектрі дисциплін для тисяч громадян, попередньо підготувавши ґрунт для нових професій у культурній сфері. У Боготі низка ініціатив сприяла наданню доступу до культури для десятків тисяч дітей та молоді за допомогою шкіл та позакласних заходів, що призвело до позитивних соціальних та освітніх результатів. Під

гаслом *L'Art pour grandir* («Мистецтво рости») місто Париж надає широкий спектр можливостей для доступу до мистецтва в школах, бібліотеках, кінотеатрах, консерваторіях, музеях та інших культурних об'єктах, спрямованих на освіту дітей та молоді. У контексті проекту «Традиційне культурне місто» Чонджу інтегрував оцінку традиційної культури до освітніх програм навчання протягом усього життя, допомагаючи дітям та дорослим зрозуміти важливість традиційних будівель, нематеріальної спадщини та інших культурних цінностей. Досвід кількох міст, які інтегрували міжкультурний підхід у свою освітню політику та програми, у тому числі Кашкайша, Гексо, Хайфи, Лімассола, Невшателя, Патраса, Портімана, Рейк'явіка та Доностії/Сан- Себастьяна, був просунутий у контексті програми Міжкультурних міст Ради Європи [9-10].

Ціль 8. ПОСТУПОВЕ, ВСЕОХВАТНЕ І СТІЙКЕ ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ, ПОВНЕ І ЗАНЯТТЯ ГІДНОЮ РОБОТОЮ ДЛЯ ВСІХ. Ця мета передбачає досягнення сталого економічного зростання душу населення із вищою продуктивністю і політикою, орієнтованої постійний розвиток, створення робочих місць і допомогу підприємництву. Інші пункти включають досягнення повної та продуктивної зайнятості, гідної роботи для всіх жінок та чоловіків, для молоді та осіб з інвалідністю. Більше того, ця мета передбачає рівну оплату праці, скорочення частки безробітної молоді, освіти чи навчання, викорінення примусової праці та захист трудових прав. Культурний та творчий сектори можуть стати тією самою областю, яка дасть можливість всеосяжній, стійкій та справедливій зайнятості, оскільки гарантує відповідні умови праці відповідно до міжнародних прав людини. Культурні аспекти можуть бути інтегровані у стратегії розвитку туризму, гарантуючи при цьому те, що це не призведе до деконтекстуалізації культурної самобутності та те, що відповідні вигоди реінвестуються у культурну діяльність.

Що можуть зробити міста? Дослідити потенціал культурного та творчого секторів з метою сприяння стійкій та справедливій зайнятості. Забезпечити стійкість моделі місцевого туризму, збалансувати сили по всьому місту чи

регіону, підключити місцеві спільноти та проводити постійний обмін інформацією. Включити культурні знання та навички до програм працевлаштування. Підтримувати міжнародну мобільність діячів культури, розширюючи можливості працевлаштування їм. Регулярно аналізувати внесок громадськості, цивільних та приватних секторів культури в місцеву економіку, включаючи їх прямиий чи опосередкований вплив на створення робочих місць, а також те, як молоді люди, чоловіки та жінки швидко знаходять робоче місце. Вжити заходів щодо забезпечення належної роботи та належних умов оплати для професійних діячів культури.

Як міста втілюють це у життя? У Цесісі «Культура сталого зростання» – це стратегія, спрямована на покращення якості життя громадян через культуру, спадщину, зв'язок між громадами, а також за допомогою соціальних та економічних інновацій. У регіоні Канади Абітібі-Теміскамінг, проект «Культурат» - це процес, що включає місцеві уряди, громадянські суспільства та корінні громади, в якому громадяни визначають пріоритети та сприяють підвищенню якості життя шляхом заохочення культури. У Більбао місцеві стратегії розвитку визнають важливість культурних заходів для покращення якості життя, а також соціальну та економічну трансформацію з погляду зайнятості та туризму. Довгострокове бачення культури та сталий розвиток на локальному рівні дозволило ЯрраДжанкшену сприяти економічній підтримці місцевих творчих діячів, закріпити статус цього району як «туристично розвинений», одночасно беручи до уваги збереження культурної та природної спадщини та залучення місцевих громад. У «чутливій міській зоні» Хотп'єр, Страсбург, місце проведення спеціалізованої цифрової технології забезпечує молодих людей виразом та цифровими створеннями навичок та сприяє розширенню їхньої можливості працевлаштування. Просування туризму в Невшехірі навколо культурної спадщини покладається на активну участь місцевих громад, включаючи волонтерські рухи, а також історію досліджень, вчителів та літніх громадян, які мають власний досвід і знання. Сегу розробив низку ініціатив у рамках банера «творчого міста», який зміцнює місцеву

економіку за рахунок гідних робочих місць у культурному та творчому секторах, а також підвищує місцеву самооцінку та самобутність. У Канадзаві політика сприяла синергізму між місцевими ремісниками та іншими творчими областями, поєднуючи традиції, інновації та нові технології, а також зміцнення економічних розвитків довкола традиційної культури. Декілька місцевих та регіональних урядів, включаючи Марсель, Іль-де-Франс, Апулія та Валлетта, сприяли міжнародній мобільності творчих діячів у партнерстві з Роберто Сіметта Фанд. Міжнародна платформа Sound Diplomacy надає дослідження та консультує міста з метою вивчення потенціалу місцевих музичних культур для економічного та культурного розвитку. Мережа творчих міст ЮНЕСКО сприяє співпраці між містами, які визначили творчість як стратегічний чинник сталого розвитку міст. Вони можуть обмінюватися досвідом на 7 креативних полях (ремесла та народне мистецтво, дизайн, кіно, гастрономія; література; музика; та медіа-мистецтво) [11-12].

1.3. Виклики та потенційні загрози сталому розвитку об'єктів культурної спадщини

Суперечливі та взаємо протилежні процеси у соціо-еколого-економічній системі є безпосередньою загрозою стабільності систем національного, регіонального, місцевого рівня. Її прояви можуть мати різну форму (очевидні, приховані), але, посилюючись, загрози набувають характеру прямих дій під час різних за масштабами й інтенсивністю фінансових, фінансово-економічних та економічних криз. Функціональний вимір небезпеки містить в собі *палітру небезпек*, котрі розрізняються за об'єктом, у якому вони діють, її оточенням, спонукачами, характером дії та масштабами небезпеки (латентний стан, аварія, криза, катастрофа), можливостями попередження тощо. Крім того, трансформаційні процеси, пов'язані із людською діяльністю, спричиняють, по-

перше, непередбачувані за своєю сутністю небезпеки; по-друге, переважно синергетичність останніх, тобто комбінування в собі різних за видами небезпек (враховуючи вплив довкілля, або накладаючись на нейтральні явища і процеси), перетворюючи їх на загрози. Тому, базова вихідна класифікація небезпек є неможливою, більш того, сама ідентифікація змісту і виду небезпеки стає елементом управління безпекою і блокування відповідних загроз. На теоретичному рівні виділяють наступні групи загроз (рис. 1.1).

Класичні – пов’язані з нерегламентною роботою технічних систем господарства та його інфраструктури, які характеризуються спонтанною дією і не залежать від свого негативного цільового призначення;

синергетичні – визначаються синергетичними законами взаємодії соціального і природного універсумів, порушення яких супроводжується виникненням неявних, але реальних змін органічних (природних, соціальних) систем;

загрози трансформації людської свідомості – виникають у процесі людською набуття людською свідомістю все більших інструментально-прагматичних властивостей і втрати органічних, творчих та критичних властивостей при дедалі більшому заглибленні людини у функціонально неорганічні інформаційно-комунікаційні мережі;

Рис. 1.1. Функціональний вимір сучасних загроз сталому розвитку (розроблено автором)

загрози порушення т. зв. техно-гуманітарного балансу із превалюванням нових технічних можливостей людини над моральною відповідальністю щодо їх застосування. Тому сучасна інституціональна підтримка гарантування безпеки, що має супроводжувати збалансоване, відповідати функціональному виміру загроз, повинна містити в собі два основних сегменти управління безпекою.

Перший сегмент має сполучатися переважно з блоком класичних загроз і використовувати сукупність тих методів управління безпекою, котрі формуються на базі управління безпекою. Регіональний ракурс безпеки виражений у конкретизації процесів у контексті економічних, соціальних, технологічних, інформаційних та екологічних умов, а тому має базуватися на відповідній системі управління саме в регіоні. *Другий сегмент* інституалізації безпеки повинен відповідати переважно другому, третьому та четвертому блокам загроз (як принципово новим) і нести спільно з регіональними відповідальність за ті негативні явища і процеси, котрі можуть генеруватися сталим розвитком і діяти як у самому регіоні, так і через трансферт, наприклад нових технологій, розроблених в регіоні, виходити далеко за його межі. Тому регіон має делегувати свої повноваження по гарантування безпеки у функціональному вимірі до суб'єкту національного рівня управління.

Згідно з «Порядком денним на XXI століття» інституційне середовище розглядається як базис, що забезпечує сталий розвиток в цілому та регулює взаємодію його трьох підсистем – економічної (стале економічне зростання), екологічної (рівноважне природокористування) та соціальної (соціальний прогрес). Саме інститути з їх здатністю активно діяти на мікро-, макро- і мезорівнях економічної системи стають одним з безпосередніх факторів економічної еволюції і гарантування безпеки. Однак, у програмах реформування вітчизняної економіки проблемам формування безпечного розвитку, перш за все як економічного інституту та інструменту регулювання

життєдіяльності населення, приділено недостатню увагу. Тому необхідною є розробка нових інституціональних засад його забезпечення.

На ефективність процесу інституціоналізації в Україні впливають специфічні особливості техногенного середовища, трансформації власності, економічних відносин і господарського механізму функціонування та соціально-економічна ситуація. Зокрема:

- висока залежність територій від промислового виробництва, що знижує зацікавленість в ефективній політиці держави;
- дефіцит фінансових ресурсів та недостатня умотивованість територіальних громад;
- неефективна система державного управління, яка слабо адаптована до ринкових відносин.

Досі не визначено конкретні інституціональні засади реалізації державної політики у культурній сфері. Відсутність комплексного підходу свідчить про значні недоліки в плануванні та реалізації державних програм економічно збалансованого розвитку територій та громад. Не забезпечено умов для ефективної державної політики щодо підвищення рівня і якості життя населення й гарантуванні соціальної безпеки держави, зростання її економічної конкурентоспроможності.

Сучасне розуміння сталого розвитку розширило його рамки від початкової екологічної загалом парадигми, до складної та діалектичної системи, що включає екологічні, соціо-економічні та соціо-гуманітарні компоненти. Оскільки людська цивілізація перебуває у стані переходу до нової доби на основі радикальної зміни цілей, напрямів та змісту різних сфер людської діяльності, збереження культурних кодів, спадкоємність у розвитку культури набуває актуального значення.

У підходах до матеріальної культурної спадщини має місце недооцінка його сучасної ролі. Це є одна із найбільших загроз подальшому розвитку системи охорони та використання матеріальних ресурсів. Повинні бути визнані та докладно проаналізовані такі аспекти його значення як ресурсу розвитку:

1) роль у формуванні ідентичності, підтримці миру та стабільності, а також збереженні культурного різноманіття, бо культурна спадщина є для локальних спільнот своєрідним фільтром, через який сприймаються глобальні зміни.

2) роль у формуванні соціального капіталу, підтримці зайнятості. Взаємодія різних акторів у проектах захисту культурної спадщини посилює суспільну згоду.

3) роль культурної спадщини у розвитку місцевого співтовариства, що може побудувати ефективні соціальні стратегії, створені задля подолання бідності та створити нові «кластери» економіки місцевого населення, розширити ринок культурних послуг і товарів, розвивати туризм і загалом матеріальну базу сфери культури.

Значимість культурної спадщини обумовлює необхідність аналізу тих загроз та викликів, що сучасний світ несе культурній спадщині, якщо вона не включена до процесу сталого розвитку. Вимагають вивчення принципово нові феномени у сфері культурної спадщини, насамперед пов'язані з процесом «віртуалізації» в інформаційних мережах, та їх вплив на цінність культурної спадщини та її роль у стійкому розвитку. Потребує уточнення коло понять та дефініцій, пов'язаних з культурною спадщиною.

Оскільки успіх використання культурної спадщини як засобу соціального та економічного розвитку, насамперед, може бути продемонстрований через менеджмент відповідних проектів, особливого значення набуває вироблення відповідних стратегій та різноманітних підходів, які б дозволили зберегти його багатство та передати майбутнім поколінням у всьому різноманітті його форм.

Однією з нагальних завдань вітчизняної теорії та практики політики у сфері культурної спадщини є подолання відставання у сфері використання спадщини від багатьох країн світу, його широке включення до концепції сталого розвитку як окремо взятих регіонів, так і країни загалом, удосконалення організаційних, економічних та правових механізмів збереження та використання об'єктів культурної спадщини.

Процеси глобалізації, що відбуваються у світі, призвели до необхідності розгляду спадщини в системі координат «локальне - глобальне». Будучи своєю природою синергетичним ресурсом, спадщина буде у багатьох відносинах «річчю у собі», тобто, не використовуватись, залишаючись на рівні фізичних культурних ресурсів, якщо вона не задіяна у житті місцевого співтовариства. Матеріальна культурна спадщина завжди має чітку локалізацію в тій чи іншій місцевості, завжди «вписана» в конкретну місцеву спільноту, створюючи для неї фізично відчутні «мітки» або орієнтири у просторі та часі, базу для місцевої ідеології та ідентичності, представляючи ресурси для реалізації освітніх програм, розвитку туризму та пов'язаних з ним секторів економіки

Отже, з урахуванням використання культурної спадщини місцеве співтовариство може побудувати ефективні соціальні стратегії, створені задля подолання бідності та забезпечення сталого розвитку. У той же час, безперечно, у сфері культурної спадщини чітко проявились тенденції глобалізації. Сучасний світ створює цілу систему загроз та викликів стосовно культурної спадщини. В умовах динамічного і все більшого розвитку фізичні культурні ресурси піддаються загрози повного або часткового руйнування у разі невключення в ці процеси. Навіть така позитивна тенденція, як розвиток туризму, у разі відсутності належного контролю з боку влади можуть завдати об'єктам спадщини значної шкоди. Загрози для спадщини є також у результатах економічного розвитку, промислового освоєння нових територій, нових програмах міського розвитку, в ході яких реконструюються чи перебудовуються цілі квартали, у військових конфліктах, забрудненні природного середовища. У багатьох країнах світу програми зі збереження спадщини відчують постійну нестачу фінансових, адміністративних та технічних ресурсів через недостатню увагу до них з боку урядових структур.

Значно ускладнилися процеси вироблення політики та здійснення менеджменту у сфері спадщини. Вони викликані «розмиванням» національних кордонів, появою наднаціональних структур, які займаються проблемами спадщини, нових «гравців» в особі компаній, банків та корпорацій

транснаціонального рівня, фондів всесвітнього та регіонального рівня, неурядових та некомерційних організацій. У світлі цього необхідна активізація вироблення механізмів соціального партнерства, нових механізмів прийняття рішень, значимих для місцевих спільнот, між національною та регіональною владою, державними установами, що відповідають за соціально-культурний розвиток, організаціями третього сектору та бізнес-структурами щодо включення культурної спадщини до програм розвитку різного рівня.

Ще один принципово новий прояв глобалізаційних процесів у сфері спадщини можна позначити як його віртуалізацію. У суспільстві, де головною цінністю стає інформація, технології набуття та поширення знань, спадщина з її чітко вираженою інформаційною сутністю починає набувати нових рис, внаслідок проявів яких збільшується її цінність. Серед іншого, це виділення зі спадщини її інформаційної складової, яка починає жити своїм окремим життям у міжнародних мережах – її «віртуалізація». Інше явище – виникнення нових, позбавлених одного певного типу однорівневих неієрархічних відносин поза політичними та адміністративними рамками та межами, формування спільнот, побудованих навколо певних аспектів діяльності чи політики у сфері спадщини без єдиних центрів управління або координації, що функціонують на основі нових інформаційних технологій, насамперед Інтернет.

У разі таких глобальних змін, перед загрозою культурної уніфікації, зростає необхідність зусиль підтримки різноманітності культурної спадщини як із ресурсів сталого розвитку. Культурна спадщина різних народів та цивілізацій може і має стати основою для міжкультурної комунікації та світового прогресу, поживною основою для творчості. Процес налагодження роботи із культурною спадщиною у місцевих громадах йде складно і фактично продовжується в даний час. Однією з причин цього є недосконалість організаційних, економічних та правових механізмів збереження та використання об'єктів культурної спадщини. Необхідно ширше його включення до концепції сталого розвитку як окремо взятих регіонів, і країни загалом.

Окремою групою ризику виступає нематеріальна культурна спадщина –

частина культурної різноманітності. Загроза втрати будь-якого з видів різноманітності може спричинити кризу духовного життя людей. Тому одним із головних завдань сучасного світу залишається необхідність захисту всіх видів різноманітності, як окремо, так і в комплексі, щоб зберегти ту багату духовну спадщину, яку людство набуло з перших днів свого існування, заради майбутніх поколінь. Знання та звичаї, що відносяться до природи та всесвіту, включають знання, ноу-хау, навички, практики та уявлення, розроблені спільнотами шляхом взаємодії з природним середовищем.

Ці способи мислення про всесвіт виражаються через мову, традиції усної творчості, почуття прихильності до місця, у пам'яті, духовності та світогляді. Вони, своєю чергою, формуються під впливом довкілля. Ця галузь нематеріальної культурної спадщини включає знання корінних народів про місцеву фауну і флору, традиційні ритуали і багато іншого. Традиційні знання та методи лежать в основі культури та самобутності громади, але перебувають під серйозною загрозою з боку глобалізації і тому їх збереження також у контексті досягнення цілей сталого розвитку.

Нематеріальна культурна спадщина є життєво важливою для забезпечення продовольчої безпеки. Одним із видів усних традицій та форм вираження є традиційні знання. Традиційні знання, розроблені на основі вікового досвіду та адаптовані до місцевої культури та навколишнього середовища, передаються в усному вигляді з покоління до покоління. Як правило, традиційні знання набувають форми фольклорної оральної творчості: оповідань, пісень, прислів'їв, культурних цінностей, вірувань, ритуалів та суспільних законів. Вони також можуть бути частиною місцевої мови або методів ведення сільського господарства, включаючи виведення порід тварин. У результаті вартість систем традиційних і місцевих знань для сталого розвитку цих країн не піддається обчисленню, тому їх важливо захищати.

Місцеве господарство спільнот має традиційні знання, засновані на комплексному підході до їх особливостей життя та навколишнього середовища. На сьогоднішній день широко визнається внесок нематеріальної культурної

спадщини у забезпечення екологічної стійкості. Як жива спадщина, сукупність знань, цінностей та практик, пов'язаних з навколишнім середовищем, має тенденцію розвиватися та адаптуватися до більш стійкого використання ресурсів, коли це необхідно, дозволяючи співтовариствам краще протистояти стихійним лихам та проблемам зміни клімату [13].

Соціально-політичні зміни та розвиток міжнародного співробітництва сприяють популяризації питання про міжкультурну комунікацію. Національні культури більше за інші сфери життя суспільства зазнають глобалізаційних змін та потребують додаткової охорони, що закріплено у цілях сталого розвитку, деяким з них загрожує небезпека зникнення. Цього не можна допустити, адже унікальність кожної культури дає змогу здійснювати принцип культурної різноманітності. З одного боку, глобалізація призводить до стирання одних культурних кордонів та домінування інших. З іншого боку, домінування європейської культури дозволило долучитися до неї іншим народам світу та створило передумови для міжкультурної комунікації. Підвищення рівня глобалізації світу впливає посилення міжкультурного взаємодії. Культурна різноманітність є індикатором сучасного стану культурного простору світу. Тому так важливо працювати над створенням заходів щодо його збереження. Вплив глобалізації, стирання культурних кордонів може стати стимулом для народів збереження своєї культурної ідентичності [14].

Сучасні явища, породжені епохою глобалізації, такі як електронні засоби масової інформації, міжнародна торгівля, туризм та іноземні інвестиції, широкомасштабне споживання, поп-культура та Інтернет – усі вони чинять тиск на усні традиції та фольклорну творчість. Проте нові інформаційні технології не лише негативно впливають на стан нематеріальної культурної спадщини, а й позитивний, будучи одним із каналів збереження цього виду культурної спадщини [15].

Іншою областю нематеріальної культурної спадщини є усні традиції та форми вираження, які включають величезну різноманітність розмовних форм таких, як прислів'я, загадки, казки, вірші, легенди, міфи, епічні пісні, молитви,

піснеспіви, пісні та драматичні спектаклі. Усні традиції та форми вираження використовуються передачі знань, культурних, соціальних цінностей і колективної пам'яті. Вони відіграють істотну роль у збереженні та розвитку культури [16].

Особливої актуальності набуває запобігання втраті мовної різноманітності корінного населення. Найчастіше знання корінних народів та місцевих громад існують лише в усній традиції. При загрозі зникнення мови усна традиція рідною мовою не зберігається, місцеві знання втрачаються. Мова одна із значних елементів культури, який відбиває і формує навколишню природну і соціальну реальність. Різноманітність мов показує нам, наскільки по-різному кожен народ сприймає світ, де існує. Тому навіть часткова втрата етносом рідної мови призводить до незворотної втрати їхньої культурної ідентичності. Словесне відображення реального світу по-різному у кожного етносу в силу їх історичних, географічних, природних та соціальних особливостей розвитку. Культурна та мовна поведінка спільнот дуже різноманітна і мінлива, що проявляється у різних способах пізнання та адаптації до світу навколо них, різних формах соціальної організації, різних наборах переконань, цінностей та практик, а також різних способах спілкування між собою у повсякденному житті. У мовах є подібності та відмінності. Усі мови складаються із звуків, слів, граматичних категорій, речень. Але те, як різні народності сприймають навколо них речі, веде до мовної варіативності. З іншого боку, соціальне становище і багатство навколишнього світу відбивається у цьому, що говорить та чи інша народність – і є мовне різноманітність. Адже неможливо собі уявити, щоб жителі Сахари використали б десять різних назв снігу, а жителі крайньої півночі – назви піску. Мова – це ДНК культур, у ній закодовані культурні знання, які люди успадкували від своїх предків. Народи живуть у тісному зв'язку з природою, що відображається в їхній культурі, святах, ритуалах, формуючи традиційні екологічні знання [17].

Висновки до Розділу 1

Отже, на сьогодні стратегія сталого розвитку визначена на загальноцивілізаційному рівні як безальтернативний шлях для суспільства. Усі без винятку цілі сталого розвитку мають безпосереднє відношення до загальнокультурної складової на рівні економічного зростання певної території, соціальної стабільності чи збереження екологічної сталості. З огляду на прив'язку до території, а також зважаючи на об'єкт дослідження, можна стверджувати, що для кожної із ЦСР може бути виокремлений власний шлях досягнення сталого розвитку, котрий виражатиметься у сукупності механізмів та інструментів збереження й примноження культурної складової: як матеріального, так і нематеріального характеру. Для Одеси можуть бути використані кейси, розроблені та апробовані в рамках ініціативи «Об'єднані Міста та Місцева Влада», котрі активно виступають за інтеграцію культури у всі підходи до сталого розвитку.

Разом з тим, для Одеси є актуальним весь набір викликів та ризиків, котрі продукують загрози як класичного, так і синергетичного характеру. Серед перших – вже традиційні природні (зсуви, обвали, кліматичні загрози, пожежі тощо), серед других – нові синергетичні, підсилені активністю чи бездіяльністю людини. Саме на подолання останніх і спрямовані інструменти та механізми сталого розвитку.

Одеса може скористатися досвідом багатьох громад, котрі використовують власний культурний потенціал для досягнення цілей сталого розвитку та, заодно, зберігають і охороняють культурну спадщину. Так, в рамках досягнення цілі щодо поступового і стійкого економічного зростання місцеві стратегії розвитку включають культурні заходи різного плану, а це

сприяє економічній підтримці місцевих творчих діячів, закріплення за Одесою статусу туристично розвиненого регіону, одночасно беручи до уваги збереження культурної та природної спадщини та залучення місцевих громад. Просування туризму при цьому варто покласти на активну місцеву громаду, включаючи волонтерські рухи.

РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

2.1. Культурна спадщина Одеси як об'єкт сталого розвитку

Для початку декілька ключових характеристик регіону. Одеса – місто на чорноморському узбережжі України, найбільший морський порт у країні, місто обласного значення, центр Одеської області. Перша згадка 1415 року під назвою Кацюбіїв, пізніше — Хаджибей. Сучасна назва вперше з'явилася у документі від 1795 року. Населення – понад 1 млн осіб (офіційні показники). Місто має один з найбільших історичних центрів серед міст сучасної України. У 1841-му році у місті було 73888 жителів, а в 1912-му році проживало 620143 жителя, хоча розміри міста залишалися майже незмінними у порівнянні з 1841-м роком. Такої великої кількості населення було досягнуто завдяки великій щільності забудови.

З початку ХІХ ст місто швидко розвивалося завдяки торгівлі зерном, у Одесі також існувала зона вільної торгівлі Порто-Франко, яка дозволяла продавати у місті товари без мита, тоді Одеса начебто знаходилася поза межами Російської імперії від якої її відокремлював кордон межі Порто-Франко. Пізніше межа Порто-Франко була пересунута далі від міста і у спадок від цієї межі залишилися вулиці Старопортофранківська, Новоціпний ряд, Італійський Бульвар, Белінського, Лідерсовський проспект. Нова межа проходила далі від міста, але пізніше зона Порто-Франко була остаточно скасована, однак ще у 1990-х біля 10-ї станції Фонтану існували залишки валів даного кордону. Також від останньої межі Порто-Франко залишилися вулиці Академіка Воробйова, Кордонна та Маршала Малиновського.

В Одесі є два автовокзали та чотири автостанції. Найбільша кількість маршрутів обслуговується Центральним автовокзалом, до якого існують

маршрути з усіх районних центрів. Вокзал розташований далеко від центру і у деяких випадках краще буде скористатися вокзалом Одеса-Привоз, який було влаштовано у 2000-х роках неподалік від Залізничного вокзалу. Вокзал Одеса-Привоз з'єднує з Одесою деякі райони Центри Одеської та сусідніх областей, а також міста Кишинів, Миколаїв, Херсон, Харків, Київ, Дніпропетровськ та Донецьк.

З викладеного вище можна зробити висновок про те, що туристичний бізнес в місті Одеса – перспективний вид економічної діяльності. Проте не слід забувати про високий рівень конкуренції, який в свою чергу буде відсіювати всі заклади які не відповідають нормам обслуговування.

Уже в XIX столітті на гостей міста справляв незабутнє враження вроджений космополітизм жителів. У школах мирно вчилися діти грецької, єврейської, вірменської, російської, словенського, молдавської, німецької, французької, італійської походження. В Одесі мирно співіснували храми різних конфесій, в театрах йшли вистави російською, польською, італійською, німецькою мовами. Такою Одеса була вже через кілька десятиліть після заснування: живе і веселе місто з етнічно строкатим, енергійним, вільнодумним населенням (дод. В). Життєва стійкість, вроджений оптимізм і витончений гумор одеситів – така душа цього дивного міста

Одеса має багату історію, пов'язану із польською громадою. Тому етнічний та ностальгичний туризм на її території – перспективний вид діяльності. Розглянемо дестинації, де можливий ностальгичний туризм для громадян Польщі. Передусім, це історичні вулиці, споруди та дати в календарі, що є значущими для поляків.

Секрети Польської вулиці в Одесі. На найстарішій вулиці міста колись стояли зернові комори (дод. Д). Вулиця Польська, що переходить в однойменний спуск, одна з найстаріших вулиць Одеси. Вона починається від Єврейської і закінчується Митною площею [18].

У радянські роки Польська носила ім'я італійського революціонера Гарібальді, який кілька разів бував у Південній Пальмірі. Правда, ще не як

революціонер, а звичайний моряк. У свою чергу Польський спуск у середині ХІХ століття іменувався як Митний і Портовий. Після Жовтневої революції спуск отримав ім'я одесита, начальника штабу Червоної гвардії Мойсея Ісааковича Кангуна, який був смертельно поранений під час січневого повстання. Свою нинішню назву вулиця одержала тому, що в першій половині ХІХ століття польські шляхтичі будували на ній хлібні комори, в яких зберігалося зерно для подальшого транспортування у Середземноморські країни. Поруч з коморами поляки будували маєтки. «Комори будувалися в класичному стилі і зовні виглядали красиво. Складно було уявити, що за цими стінами зберігається зерно. Навіть будинки шляхтичів виглядали в порівнянні з ними трохи непоказно», – ділиться краєзнавець Олег Губар. А деякий час потому комори і маєтки перетворилися на прибуткові будинки, оскільки зберігати зерно в центрі міста стало недоцільно. Стартова точка – Митна площа, в яку «впадає» Польський спуск. У різний час вона називалася Карантинною, Портовою, Деволановською, а в радянський час іменувалася площею Вакуленчука. Звідси можна швидко потрапити до головного входу в морпорт. Краєзнавці згадують, що на центральних вулицях міста не дозволялося утримувати будинки терпимості, а от за межами центру вони були [18].

Минаючи Польський спуск, можна вийти на колишню Польську вулицю (нині – Леха Качинського). Будинок №5 – прибутковий будинок Великанова, побудований у 1891 році. У його дворі знімалися епізоди багатьох фільмів, у тому числі «Соньки Золотої ручки» і «Ліквідації». До речі, якщо подивитися на будинок з вулиці Польської – у нього три поверхи, а якщо з Польського узвозу, то можна виявити, що їх чотири (рис. 2.5) [18].

Минаючи Строгановський міст, приблизно через п'ятсот метрів, де Польська вулиця впирається в Єврейську, знаходиться будинок №19, відомий як «Будинок Блещунова». У цьому прибутковому будинку 1832 р. споруди проживав інженер, колекціонер і родоначальник одеського альпінізму Олександр Блещунов (1914-1991). Його ім'ям названо пік і перевал на Памірі, який вдалося підкорити експедиції на чолі з Блещуновим. Крім того, він є

засновником одеського і єдиного в Україні музею особистих колекцій: на свої кошти альпініст зібрав унікальну підбірку предметів прикладного мистецтва і подарував її місту.

Особливість економіко-географічного розташування Одеси, сприятливі природно-кліматичні умови, різноманітні природні лікувальні ресурси, наявність піщаних пляжів, розвинута мережа водних, залізничних та автомобільних магістралей обумовлюють розвиток в області сфери туризму і рекреації. У пониззі великих річок (Дунай, Дністер) і лиманів, на морських узбережжях і в шельфовій зоні розташовані високо цінні й унікальні природні комплекси, водно-болотні угіддя, екосистеми, що формують високий біосферний потенціал регіону, який має національне і міжнародне глобальне значення. Серед природних багатств, які активно використовуються у курортно- рекреаційному господарстві області, важливе місце посідають лікувальні грязі та ропа Куяльницького, Шаболатського лиманів, сірчано- водневі, гідрокарбонатні, йодо-бромні та натрієві мінеральні води, які дають можливість ефективно лікувати захворювання органів кровообігу, нервової системи, органів дихання нетуберкульозного характеру, органів травлення, порушення обміну речовин тощо. Своєрідність туристично-екскурсійного потенціалу області також визначена численними пам'ятками різних часів з відомими історико-культурними заповідниками, пам'ятниками та музеями. Це відомі у світі Одеський національний академічний театр опери та балету, знамениті Потьомкінські сходи, українська Венеція – місто Вилкове, фортеця XII - XV сторіч в місті Білгороді-Дністровському, розкопки античних міст Тіри і Ніконії, пам'ятники культової архітектури в містах Одесі, Ізмаїлі, Рені, Кілії та багато іншого. Близько 4500 пам'яток культурної спадщини, 12 міст області занесені до Списку історичних населених місць України. Понад 100 об'єктів культурної спадщини мають статус пам'яток національного значення, що створили Одещині імідж одного із найбільш відомих і популярних, насамперед через свою самобутність, місць для відвідування туристами і відпочиваючими. На території області є 123 території та об'єкти природно-заповідного фонду, у тому

числі державного значення – Дунайський біосферний заповідник, Дунайські і Дністровські плавні, ландшафтний парк «Тилігульський», ботанічний сад Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова, 22 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва тощо.

Водночас подальший розвиток туристичної галузі гальмується через: недосконалість законодавчої та нормативно-правової бази в галузі туризму; недостатній рівень розвитку туристичної інфраструктури; недостатню кількість засобів розміщення, насамперед готелів 3-4 та 5 зірок, які відповідають міжнародним стандартам та сертифікаційним вимогам; невідповідний стан багатьох об'єктів туристичного показу, історико-культурних пам'яток та музеїв стримує зростання туристичних відвідувань регіону та створення нових туристичних маршрутів; недостатню забезпеченість професійними кадрами в галузі туризму; відсутність сучасної методології статистичного спостереження у галузі туризму та готельного господарства. Туристична галузь є стратегічним вектором розвитку області, яка має всі передумови для інтенсивного розвитку внутрішнього та іноземного туризму: особливості географічного розміщення, сприятливий клімат, найбільший морський порт України, курортно-рекреаційний комплекс, транспортна, фінансова та соціально-культурна інфраструктура .

Конкурентні переваги та обмеження перспективного розвитку туристичного потенціалу Одеської області виявлені на основі діагностування стартових умов регіонального розвитку шляхом SWOT та PEST-аналізу.

Характеристика сильних та слабких сторін регіону, зовнішніх можливостей та загроз для його розвитку представлена у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

SWOT-аналіз потенціалу Одеської області

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>Сприятливі умови для поєднання різних видів туризму та оздоровлення.</p> <p>Значні рекреаційні та бальнеологічні ресурси.</p> <p>Привабливий туристичний імідж Одеси.</p> <p>Можливості диверсифікації ринку туристичних послуг: зелений, екологічний, гастрономічний, етнографічний, медичний, з організації та проведення ділових заходів, подієвий туризм.</p> <p>Широкий спектр можливостей щодо забезпечення організованого відпочинку та оздоровлення.</p> <p>Велика кількість пляжів на узбережжі.</p> <p>Наявність історичної та культурної спадщини та інших атракцій. Перспективні умови розвитку нових видів туризму (сільського, зеленого, гастрономічного, етнографічного,</p>	<p>Незадовільний стан доріг та під'їзних шляхів до об'єктів туристичного призначення, непривабливість супутньої інфраструктури.</p> <p>Низький рівень інформаційного супроводження туристичної діяльності.</p> <p>Недостатня облаштованість рекреаційних територій та низький рівень туристичного сервісу.</p> <p>Відсутність цілісної системної державної політики розвитку та підтримки галузі.</p> <p>Обмеження щодо забезпечення зростання кількості туристів та рекреантів через не облаштованість територій та об'єктів рекреаційно-туристичної сфери.</p> <p>Слабка координованість роботи різних профільних установ з надання туристичних, оздоровчих та інших супутніх послуг.</p> <p>Недостатня розвиненість</p>

подієвого).	інфраструктури туристичної галузі.
-------------	------------------------------------

Зовнішні можливості	Зовнішні загрози
<p>Збільшення значення регіону щодо надання рекреаційно-оздоровчих послуг у зв'язку з анексією Криму.</p> <p>Активне співробітництво з державами Чорноморського регіону.</p> <p>Членство у європейських міжрегіональних об'єднаннях.</p> <p>Транзитні можливості території регіону.</p> <p>Можливості активного розвитку та розширення сфери послуг.</p> <p>Відкриття нових можливостей через підписання Асоціації з ЄС.</p> <p>Реформування ключових елементів державного управління.</p> <p>Активна позиція місцевої влади щодо поліпшення інвестиційного клімату в регіоні.</p>	<p>Загроза національній безпеці та суверенітету України внаслідок ситуації в Криму та на Сході.</p> <p>Наявність замороженого конфлікту у спільній прикордонній зоні з Молдовою.</p> <p>Конкуренція з боку інших регіонів та держав.</p> <p>Корупція та нестабільність «правил гри» в економіці.</p> <p>Недостатня інноваційність підприємств.</p> <p>Значні потоки переміщених осіб та необхідність організації їх прийому та розміщення.</p> <p>Слабка забезпеченість гарантій з боку держави для внутрішніх та закордонних інвесторів.</p> <p>Недовіра іноземних бізнесових кіл до гарантування державою захисту інвестицій та економічних інтересів.</p> <p>Незадовільна структура зовнішніх інвестицій.</p> <p>Слабка інформованість потенційних партнерів про можливості регіону.</p>

З метою вирішення ключових проблем у сфері туризму розроблено Програму розвитку туризму та курортів в Одеській області на 2020–2030 рр. [19], що сприятиме щороку:

- збільшенню кількості потоку туристів до Одещини на 20,0 % ;
- збільшенню кількості проведених заходів, що відносяться до родієвого туризму на 15,0 %;
- збільшенню кількості нових туристично-екскурсійних маршрутів на 25,0 %;
- збільшенню кількості установ у сфері туризму в Одеській області на 15,0 %.

Це дасть можливість наповненню обласного бюджету та бюджетів місцевого рівня.

Реалізація Програми здійснюватиметься за такими напрямками:

- створення комфортного середовища для туристів та здійснення туристичної діяльності в Одеській області шляхом підвищення якості та конкурентоспроможності туристичного продукту;
- просування туристичного продукту завдяки розвитку регіональної інформаційної інфраструктури рекреаційних та туристичних послуг;
- створення системи міжнародних, міжрегіональних зв'язків та кооперації у сфері туризму та курортів, спрямованої на збільшення туристичних потоків до Одеської області.

Основними стратегічними завданнями Програми є:

- орієнтація транспортної інфраструктури на обслуговування туристичних потоків (операційна ціль А.1.3 стратегії розвитку регіону);
- підвищення якості та конкурентоспроможності туристичного продукту (операційна ціль А.3.1 стратегії розвитку регіону);
- раціональне використання рекреаційного та туристичного потенціалів регіону (операційна ціль А.3.2 стратегії розвитку регіону);
- розвиток регіональної інформаційної інфраструктури рекреаційних та туристичних послуг (операційна ціль А.3.3 стратегії розвитку регіону);

Пріоритетні завдання Програми:

- розширення номенклатури туристично-рекреаційних послуг;
- покращення стану зон відпочинку на морському узбережжі, розвиток інфраструктури рекреаційних територій, утримання та благоустрій парків, пляжів;
- розвиток музеїв, у першу чергу тих, що знаходяться у власності місцевих громад. Зокрема, розвиток таких пам'яток архітектури як археологічний музей, музей морського флоту Одеси, музей західного і східного мистецтва, літературний музей та інше;
- підвищення перепускної здатності та якості обслуговування прикордонних пунктів пропуску спільно з Державною прикордонною службою України;
- каталогізація маршрутів та туристичних атракцій;
- розвиток розгалуженої мережі організацій та установ, що надають екскурсійні, культурно-розважальні, оздоровчі та інші послуги;
- формування конкурентоспроможних кластерів у рекреаційній та туристичній сферах;
- формування механізму реалізації державно-приватного партнерства у сфері туризму та рекреації;
- заохочення сільського населення до розвитку приватної ініціативи щодо розвитку форм сільського та аграрного туризму;
- розробка регіональних проектів залучення інвестицій у сферу курортів та туризму у відповідності з регіональною інвестиційною стратегією;
- покращання загальної інформованості потенційних інвесторів про можливості інвестиційних вкладень в об'єкти рекреаційно-туристичного комплексу регіону;
- популяризація туристичного продукту через ярмаркову, виставкову та фестивальну діяльність.

Розглянемо найпопулярніші види туризму для регіону.

Морський туризм. Це один із найпопулярніших видів туризму для Одещини. Клімат, тепле море, інфраструктура морських курортів, поєднання моря та річок створюють унікальні умови для відпочинку туристів, які відвідують Одещину. Загальна довжина плавальної доріжки 21 км. Середня температура моря +21-29 °С. Одещина та її узбережжя – бальнеологічний курорт з особливим мікрокліматом. Дрібнозернистий берег, яскраве сонце створюють гарні умови для лікування геліотерапії, кісткових суглобів, лімфатичних вузлів та інших органів, бронхіальної астми та серцево-судинних захворювань. Сергіївка – один з найбільших кліматичних і бальнеологічних курортів області. Селище відоме лікувальними грязями і ропою, просторими пляжами. В Сергіївці працює багато санаторіїв, де можуть поправити здоров'я дорослі та діти. Клімат є сумішшю моря і гір. Морська вода у прибережній зоні курорту особливо прозора. Підводний світ тут теж привабливий.

Дуже популярний медичний туризм, тут можуть вилікувати захворювання дихальних шляхів, серцево-судинної системи, сечостатевої та нервової систем, а також гінекологічного профілю, залізодефіцитної анемії, захворювань ендокринної системи та обміну речовин.

Діловий туризм – MICE. Містить у собі чотири основні напрямки: Meetings – зустрічі, стратегічні співбесіди, переговори, презентації; Incentive – заохочувальні поїздки, мотиваційні програми, що стимулюють лояльність партнерів та співробітників; Conferences/Congresses – виставки, відвідування конкретних заходів, корпоративні заходи. Інфраструктура, оснащена сучасними технологіями, смачна місцева, європейська чи українська кухня, сервіс високого рівня, чарівне середовище – ось умови, що призводять до розвитку цього виду туризму на Одещині. Численні заходи міжнародного значення та високого рівня, які щорічно проводились в Одесі до війни, дозволили регіону зайняти важливе місце на ринку транснаціонального туризму MICE. Окрім великих готелів, що оперують в Одесі, необхідну інфраструктуру для проведення зустрічей, конференцій і виставок на вищому рівні запропонують також невеликі місцеві готелі та апарт-готелі.

Круїзний туризм. У 2017 році до Одеського порту зайшло 125 круїзних лайнерів. Того ж року Стамбул прийняв понад 400. А це означає, що Одеса потенційно могла прийняти утричі більше туристів. На жаль, через бойові дії на сході України кількість туристичних заходів у порт знизилася. Туроператори не можуть вплинути на цю ситуацію. Натомість вони можуть її використати. Війна рано чи пізно скінчиться, і туристичний потік рине до Одеси з новою силою. Поки триває туристичне затишшя, можна активніше зайнятися вирішенням існуючих проблем та усунення перешкод для розвитку туризму в нашому регіоні. Морський туризм може і має стати для Одеси вагомим джерелом доходу. В той же час Одеса все ще залишається абсолютно не готовою до прийому та обслуговування туристів з обмеженими можливостями. Для їх перебування тут мають бути створені умови та навчений обслуговуючий персонал. Через погані дороги більшість туристів, які прибувають, не вибираються з Одеси. Адже і в області є, що їм показати. Там, де є добрі дороги, наприклад, у Німеччині, рідкісний турист обмежується відвідуванням лише одного якогось міста. Згідно з опитуваннями, понад 60% учасників МІСЕ- круїзів мають намір знову вирушити на борт круїзного судна. Вартість корпоративного туру на лайнері виявляється в середньому на 30% нижче за вартість перебування в готелі аналогічного класу. При цьому рівень обслуговування на лайнерах виявляється значно вищим, а можливостей для дозвілля набагато більше. І лайнер за один тур може зайти до кількох міст, що вносить у такий відпочинок значну різноманітність. Одеса завдяки своєму розташуванню може стати місцем зустрічі бізнесменів Європи та Азії. Потрібно лише створити тут умови для їхньої роботи та повноцінного відпочинку.

Екотуризм. Метою таких турів є ознайомлення з дикою природою. Екотуризм зводить до мінімуму наслідки негативного екологічного, культурного та соціального впливу на довкілля. Цей вид туризму сприяє зростанню економічних доходів населення територій і регіонів, що охороняються. Екотуризм – один із провідних видів туризму на Одещині. Більшість іноземних туристів приваблює саме цей вид туризму. Різноманітний

тваринний і рослинний світ, а також велика кількість історично-культурних пам'яток створюють найкращі умови для розвитку екологічного туризму. Ландшафт надає чудову можливість для походів, верхової їзди, наукових та екологічних турів. Багате зелене середовище, водоспади, озера та річки, заповідники – ендемічні та реліктові види, море – рай для любителів екологічного туризму. Піщані дюни та степи із зеленими травами стають справжнім відкриттям для всіх туристів.

Гастрономічний туризм. Включає всі активності, пов'язані з харчуванням. Це можуть бути кулінарні майстер-класи, кулінарні тури тощо. В основному цей напрямок цікавить людей, зацікавлених у кулінарії. На Одещині гастрономічний туризм поступово розвивається. Цьому сприяє місцева, унікальна та різноманітна кухня, різноманітність місцевих сортів винограду, сиру та риби. Виготовлені місцеві вина набувають особливого значення у гастрономічному туризмі. Існують страви, які необхідно скуштувати тільки тут – це традиційні страви єврейської кухні. Ресурсів у розвитку винного туризму теж достатньо. Це ґрунтується на унікальному географічному положенні. Важливою складовою винного туризму є тури, які включають відвідування виноградників, знайомство з технологіями виноробства та дегустацію. Люди, які беруть участь у винному турі, найбільше зачаровані місцевим вином, його історією та культурою.

Культурний туризм. Відвідування пам'яток культури, знайомство – відвідування фестивалів, музеїв, культурних заходів, народних промислів, традиційної кухні. Включає практично всі напрямки туризму, пов'язані з історією, культурою, етнографією, матеріальною та духовною спадщиною народу. Одещина з її різноманітними історичними та культурними пам'ятками, фестивалями та культурними заходами – справжнє відкриття для любителів культурного туризму. Епіцентр культурних подій – Одеса з її фестивалями. Тут щорічно відбуваються важливі культурні, спортивні та наукові заходи, державні свята, міжнародні музичні та кінофестивалі (дод. Ж).

Так на радянських просторах у 1989 році в Південній Пальмірі і з'явився музей нового типу, який досі в будинку №19 і відомий як Музей Блещунова (дод. 3) [20].

Назви вулиць міста – це не тільки його географія, але і історія. Звичайно, бувають винятки. Чи можна пояснити, чому до революції з'явилася назва вулиці Петра Великого, чому в радянські часи – Мерінга, а в пострадянські – Ісаака Рабина? Польська вулиця в Одесі – унікальний об'єкт. Саме на ній з'явилися перші особняки польської шляхти. Взагалі, ще до створення міста, в Хаджибеї проживав перший поляк – Клюковський. А, втім, чому перший, адже був час, коли Польща, яка прагнула бути державою від «можа до можа», володіла і українськими землями. Правда, пізніше не стало і самої Польщі, вона стала частиною Російської імперії, і полякам залишалося лише згадувати, що хтось із польських королів в повній амуніції, на коні в'їхав у Чорне море ...

У 1913 році Олександр де Рібас в книзі «Стара Одеса» задавав питання – а чи знають одесити, чому Польська вулиця названа Польською? І пояснював, що поляки відіграли велику роль у розвитку зовнішньої торгівлі міста. Його дід, Фелікс де Рібас, брат засновника Одеси Йосипа де Рибаса, був першим у місті. До речі, пам'ять про тих перших негоціантів зберігається у ще одній одеській назві – Сабанські казарми (і провулок) (дод. К).

Це потім уже вони стали казармами, а спочатку тут зберігали зерно, харчі, провіант для торгівлі. В іншій главі своєї книги Олександр де Рібас повертається до одеських поляків, розповідаючи про першу ялинку в Одесі на початку XIX століття. Вона була привезена з Умані як подарунок графа Потоцького молодій Нарішкіній. І, звичайно, відбувся бал. Особливо блискуче було представлено на вечорі Нарішкіної одеське, вище польське суспільство. Граф і графиня Ржевуські, Потоцькі, Собаньські, Бржозовські.

Ще одна видатна історична особа, пов'язана із польською частиною історії Одеси, це – Олександр Пушкін. Він, потрапивши на заслання в мало не єдине європейське місто Росії, закохався тут у двох красунь-польок – в Єлизавету Ксаверівну Воронцову (уроджену Браницьку) і в Кароліну Адамівну

Собаньску (уроджену Ржевуську). Брат останньої, Генріх Ржевуський був відомим польським романістом, а сестра Евеліна Ганська стала дружиною Оноре де Бальзака. Але і без цих літературних зв'язків Кароліна мала, як пишуть сучасники, таким шарм, що чоловіки втрачали голови.

Також в Одесі відбував заслання великий польський поет Адам Міцкевич. І знову божевільний роман, великі вірші, які прославлять і поета, і його музу, і місто, де вони створені. Адам Міцкевич жив у Одесі на Дерibasівській, в Рішельєвському ліцеї, про що зараз нагадує меморіальна дошка, але викладати йому не дозволили. Іноді виникає відчуття, що вся польська література так чи інакше пов'язана з Одесою. Тут були великі польські романтики Юліуш Словацький і Зигмунд Красінський, чудові романісти Юзеф Крашевський, Генріх Сенкевич, Ярослав Івашкевич.

Власне, життя одеської польської спільноти було досить насиченим. Першою громадською організацією можна вважати Католицьке благодійне товариство, що знаходилося у Строгонівського моста на Грецькій вулиці, потім виник Будинок Польський, що дав можливість полякам спілкуватися, брати участь в аматорських спектаклях, користуватися бібліотекою. Тисячі поляків, які проживали в Одесі, відчували себе як в своєму домі. Для них працював книжковий магазин, склад нот, суспільство Ліра, каса взаємодопомоги, суспільство Ощадливість.

Уже в роки громадянської війни в Одесі ГПУ організовує польську справу, результатом якої стає загибель сотень людей. Але це лише прелюдія. У 1937-38 роках ще й ще виникають польські процеси. Більше тисячі людей репресовані, половина з них – розстріляна. Досить було бути членом костьольного хору або польського драмгуртка, щоб в тобі бачили польського націоналіста, а значить, ворога народу.

Важко уявити, як жили і працювали в ті роки в місті поляки. І не просто працювали, а домагалися видатних успіхів. В недалекому минулому видатною постаттю був професор Миколу Миколайович Зарембо-Владичанський, продовжувач двох знатних польських графських династій Зарембо і

Владичанських. Він був одним з творців залізобетону, автором відновлення залізобетонного мосту в Одеському оперному, залізобетонного мосту через Тилігульський лиман. Серед інших відомих діячів: архітектор Лариса Сікорська, дочка знаменитого професора Сікорського, художник Міша Ковальський, балерина Наталія Баришева, інженер Юрій Затворницький, професор-філолог Тетяна Вербицька та багато інших [21].

Що ж до теперішнього часу, польська діаспора веде активне суспільне життя в місті. Зокрема, вони входять до Всесвітнього клубу одеситів, де оголошують День відкритих дверей кожного вересня. Частим гостем тут є кіноактор Лех Диблік – уродженець Польщі, там народився, там навчався і жив, аж поки не закохався в Одесу, в її гумор, її пісні, і так, що втратив спокій. І тут на допомогу йому прийшов наш земляк Сергій Помозов, випускник Одеського державного університету, перекладач. Сергій уже тридцять років живе в Польщі, викладає англійську мову. Він навчив пана Дибліка мови.

Ще однією яскравою особистістю є Мечислав Кузьміцький, директор музею кіно польського міста-побратима Одеси – Лодзя. Делегація польських кінематографістів прибула до Одеси на відкриття вже традиційного Фестивалю польського кіно. І в числі нових кінострічок, які вони привезли для одеських кіноглядачів, був і фільм «Поганий дім», головну роль в якому грає виконавець «одеських» вуличних пісень Лех Диблік. На пам'ять про концерт директор клубу Леонід Рукман подарував польському гостеві альбом, виданий Світовим клубом одеситів «Одеса в нових пам'ятниках, меморіальних дошках і будівлях» [21].

2.2. Правові основи забезпечення сталого розвитку об'єктів культурної спадщини

Існує безліч різноманітних об'єктів, які належать до культурної спадщини. Вони можуть відрізнятися за своєю природою походження, формою, наповненням, історії, а також значенням для розвитку суспільства. Очевидно, що ці відмінності культурних цінностей відбилися у сфері правового регулювання.

У правовому аспекті існує розподіл об'єктів культурної спадщини на такі підрозділи:

- Духовні та матеріальні;
- Рухомі/нерухомі;
- Місцевого, регіонального та загальнолюдського значення;
- Перебувають у приватній, регіональній та місцевій власності;
- Науково-дослідних, культурно-просвітницьких та навчальних цілей використання;
- Потребують забезпечення безпеки та доступності для огляду людьми;
- Зберігають своє функціональне значення, отже, можливість використання в умовах сучасного світу.

Аналіз юридичної літератури в цілому та правових актів, що належать до збереження культурної спадщини, дає можливість класифікувати культурні цінності за такими критеріями:

- У філософському аспекті культурні цінності є виразним результатом творчої суспільної діяльності конкретної історичної епохи, що визнаним різними поколіннями орієнтиром для окремої загалом.

- У правовому аспекті культурні цінності є унікальними матеріальними предметами, створеними завдяки діяльності попередніх поколінь, які також мають вагу з загальнонаціональної або загальнолюдської точки зору.

За внутрішнім змістом культурні цінності поділяються:

- а) за родовою ознакою можуть бути наукові цінності та цінності мистецтва;

- б) за видовою ознакою: наукові цінності можуть бути археологічними, нумізматичними, історичними тощо. Цінності мистецтва можуть належати до

скульптури та архітектури, і навіть бути художніми, музичними, кінематографічними тощо.

Загалом, кажучи простою мовою, культурна спадщина є досягненнями, що переходять у нові епохи від попередніх поколінь. Насправді культурні цінності являють собою національне багатство держави, і саме від них залежить духовний розвиток нових поколінь та духовний рівень народу в принципі.

У міжнародному праві переважно використовуються два найбільш популярні терміни: *cultural heritage* (культурна спадщина) і *cultural property* (культурна власність). Другий термін також у одному із значень дорівнює поняттю «національне багатство» – звідти і з'явилося формулювання «культурне надбання». Поняття «культурне надбання» наголошує на загальнонаціональному значенні терміну «культурна спадщина» і виділяє його ставлення до державної власності. Культурна спадщина/надбання певного народу дорівнює по-суті всесвітній культурній спадщині/набутку, окресленому в міжнародному праві, проте відбитому на національному рівні.

Культура грає ключову роль визначенні самобутності народів світу. Вона, як і пам'ять людини, зберігає накопичені знання, традиції, які, утворюючи «колективну пам'ять» суспільства, забезпечують наступність у його розвитку. Без існування культурної спадщини руйнується зв'язок між минулим, сьогоденням і майбутнім, а отже, втрачається почуття самовизначення народу, його унікальність. Збереження культурної спадщини має незаперечне значення для народів усього світу.

Міжнародне співтовариство вже давно визнало пріоритет цього завдання та веде активну політику у сфері збереження предметів, що становлять культурну та історичну цінність. В даний час на світовому рівні існує налагоджена та організована система співробітництва, яка включає адміністративні, правові, а також фінансові інститути. Одним із перших результатів міжнародного співробітництва в галузі охорони культурної спадщини можна вважати Брюссельську декларацію про закони та звичаї сухопутної війни (прийнята за підсумками Міжнародної конференції з

кодифікації законів та звичаїв війни, що відбулася 1874 р. у Брюсселі), яка встановила «правила і обмеження» ведення збройних зіткнень і переслідування з боку влади за захоплення, умисне руйнування та пошкодження пам'яток, творів мистецтва [22], наукових та мистецьких установ у період ведення військових конфліктів (ст. 8). Цей документ рекомендував сторонам конфлікту вживати всіх необхідних заходів для запобігання або, наскільки це можливо, мінімізації збитків, які можуть бути завдані культурним цінностям, що знаходяться на території ведення воєнних дій.

Положення зазначеної Декларації в подальшому були відображені в Гаазьких конвенціях від 18 жовтня 1907 про закони і звичаї сухопутної війни¹ і про бомбардування морськими силами під час війни [23]. Так, Гаазькими конвенціями про закони та звичаї сухопутної війни та про бомбардування заборонялося розграбувати міста, навіть взяті нападом. Вони зобов'язували вживати всіх необхідних заходів, щоб зберегти при облогах і бомбардуваннях, наскільки це можливо, храми, будівлі, що служать цілям науки, мистецтв і благодійності, історичні пам'ятники.

Незважаючи на досягнуті домовленості, під час збройних сутичок під час Першої світової війни було знищено чимало пам'яток історії та культури світового масштабу. У квітні 1935 року у Вашингтоні було підписано Договір про захист установ, що служать цілям науки і мистецтва [24], ініціатором якого виступив музей імені Реріха, у зв'язку з чим у подальшому отримав назву «Пакт Реріха». Цей договір містить положення про необхідність поваги та захисту у військовий та у мирний час історичних пам'яток, музеїв та установ, які служать цілям науки, мистецтва, освіти та культури, а також персоналу зазначених установ (ст. 1); використання спеціального відмітного прапора, який має здобути широку популярність, з метою позначення та забезпечення захисту всіх пам'яток, що становлять культурну спадщину народів, від загрози знищення під час воєнних дій (червоне коло, всередині якого на білому тлі розташовані три червоні кулі) (ст. 3); створення списку пам'яток та установ, яким країни, які підписали Договір, бажають забезпечити захист (ст. 4).

Друга світова війна, що стала наймасштабнішою за всю історію існування людства, завдала колосальної шкоди культурній спадщині країн, на території яких велися збройні зіткнення (точна цифра втрачених цінностей не визначена на сьогоднішній день). До найбільш відомих втрачених культурних пам'яток належать історичні центри багатьох українських міст та столиць Європи, повністю було втрачено центр Варшави (Польща), великі споруди у Німеччині та Ковентрі (Великобританія). Після Другої світової війни основні зусилля міжнародного співтовариства були спрямовані на те, щоб створити відповідну юридичну базу для запобігання міжнародним злочинам, що відрізнялися особливою жорстокістю, та покарання за них, в тому числі і за нанесення зумисної шкоди культурній спадщині.

У 1945 р. було підписано Статут Організації Об'єднаних Націй (ООН) з питань освіти, науки та культури (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization — UNESCO, ЮНЕСКО) — міжнародної організації, якій належить ключова роль у збереженні культурної спадщини. Серед основних цілей, декларованих ЮНЕСКО, — сприяння зміцненню миру та безпеки за рахунок розширення співробітництва держав у галузі освіти, науки та культури¹. Пізніше, 14 травня 1954 р., також у Гаазі міжурядовою конференцією держав — членів ЮНЕСКО на основі Пакту Реріха було підписано Конвенцію про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту (далі — Гаазьку конвенцію 1954 р.) [25], яка стала першим міжнародним документом, присвяченим виключно захист культурної спадщини від військової агресії. У преамбулі цієї конвенції говориться: «Високі Договірні сторони погодилися, що ... збитки, завдані культурним цінностям окремих народів у ході збройних конфліктів, є серйозними збитками для культурної спадщини всього людства, оскільки кожен народ робить свій внесок у світову культуру. Разом з тим, збереження культурної спадщини має велике значення для всіх народів світу і важливо забезпечити міжнародний захист цієї спадщини». Гаазька конвенція 1954 р. об'єднала у собі норми, створені задля

охорону культурних цінностей під час збройних зіткнень, які утримувалися у конвенціях 1899 і 1907 рр., і визначила термін «культурні цінності».

Так, до культурної спадщини, згідно з Гаазькою конвенцією 1954 р., віднесені (ст. 1):

а) цінності, рухомі чи нерухомі, які мають велике значення для культурної спадщини кожного народу, такі, як пам'ятки архітектури, мистецтва чи історії, релігійні чи світські, археологічні місця розташування, архітектурні ансамблі, які як такі представляють історичний чи художній інтерес, витвори мистецтва, рукописи, книги, інші предмети художнього, історичного чи археологічного значення, і навіть наукові колекції чи важливі колекції книжок, архівних матеріалів чи репродукцій цінностей;

б) будівлі, головним та дійсним призначенням яких є збереження або експонування рухомих культурних цінностей, зазначених у пункті «а», такі, як музеї, великі бібліотеки, сховища архівів, а також укриття, призначені для збереження у разі збройного конфлікту рухомих культурних цінностей, зазначених у пункті "а";

в) центри, де є значна кількість культурних цінностей, зазначених у пунктах "а" і "б", так звані «центри зосередження культурних цінностей» - тобто великі міста.

У подальшому Конвенція наповнювалась та розширювалась, і варіант від 1970-х років наказує країнам-учасницям класифікувати цінності, розташовані на їхній території, на «культурну спадщину» та «природну спадщину». Культурною спадщиною, згідно зі ст. 1 Конвенції 1972 р. є

- пам'ятники: твори архітектури, монументальної скульптури та живопису, елементи чи структури археологічного характеру, написи, печери та групи елементів, які мають видатну універсальну цінність з погляду історії, мистецтва чи науки;

- ансамблі: групи ізольованих чи об'єднаних будов, архітектура, єдність чи зв'язок із пейзажем яких становлять видатну універсальну цінність з погляду історії, мистецтва чи науки;

- пам'ятки: твори людини або спільні твори людини та природи, а також зони, включаючи археологічні пам'ятки, що становлять видатну універсальну цінність з погляду історії, естетики, етнології чи антропології.

У Конвенції 1972 р. вперше закріплено поняття «природна спадщина», до якого віднесено «природні пам'ятки, створені фізичними та біологічними утвореннями чи групами таких утворень, що мають визначну універсальну цінність з погляду естетики чи науки; геологічні та фізіографічні утворення та суворо обмежені зони, що представляють ареал видів тварин і рослин, що піддаються загрозі, мають видатну універсальну цінність з точки зору науки або збереження; природні пам'ятки чи суворо обмежені природні зони, мають видатну універсальну цінність з погляду науки, збереження чи природної краси» (ст. 2).

При Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури є Міжурядовий комітет з охорони культурної та природної спадщини загального визначного значення під назвою «Комітет всесвітньої спадщини», який є дорадчим органом, до його складу входять представники понад 20 держав (ст. 8). Країни – учасниці Конвенції, надають Комітету переліки цінностей культурної та природної спадщини, розташованих на їх території, які можуть бути включені до Списку всесвітньої спадщини. Ці переліки не є вичерпними і містять документацію щодо місця розташування даних цінностей та інтересу, який вони представляють.

Конвенцією також засновано Фонд охорони всесвітньої культурної та природної спадщини під назвою «Фонд всесвітньої спадщини» (ст. 15). Фонд є цільовим та надає допомогу за заявками. Така допомога може полягати в дослідженні художніх, наукових та технічних проблем, які потребують охорони, збереження, відновлення та популяризації культурної та природної спадщини; направлення експертів, техніків та кваліфікованих робітників для забезпечення задовільного виконання затвердженого проекту; підготовці фахівців усіх рівнів у галузі виявлення, охорони, збереження, відновлення та популяризації культурної та природної спадщини; надання позик та субсидій та ін.

Сьогодні найбільшу загрозу, пов'язану з реалізацією положень Конвенції, становлять забудови історичних міст сучасними, висотними архітектурними спорудами. Країни – учасниці Конвенції зобов'язані інформувати Комітет всесвітньої спадщини про всі проекти, які можуть порушити візуальну цілісність об'єктів, що охороняються. У тих випадках, коли цього не відбувається або держава ігнорує рекомендації ЮНЕСКО, Комітет може виключити культурну цінність зі списку Світової спадщини.

Серед прийнятих останніми роками міжнародних документів у галузі збереження культурної спадщини також варто назвати Конвенцію про охорону нематеріальної культурної спадщини, яка була укладена в Парижі 2003 р. (далі — Конвенція 2003 р.). Конвенція 2003 р. є першим документом, в якому закріплено поняття терміну «нематеріальна культурна спадщина», що означає звичаї, форми подання та вираження, знання та навички, пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти та культурні простори, — визнані спільнотами, групами і, в деяких випадках, окремими особами як частина їхньої культурної спадщини. Конвенцією 2003 р. започатковано Міжурядовий комітет з охорони нематеріальної культурної спадщини при ЮНЕСКО (ст. 5). Країни – учасниці Конвенції 2003 р. взяли на себе зобов'язання щодо охорони нематеріальної культурної спадщини, зокрема: проведення політики, спрямованої на підвищення ролі нематеріальної культурної спадщини (у тому числі шляхом проведення освітніх програм, спрямованих на підвищення обізнаності щодо ролі нематеріальної культурної спадщини); створення спеціалізованих установ, що займаються документацією з нематеріальної культурної спадщини, та ін. Існування настільки значної кількості міжнародних актів, присвячених збереженню культурної спадщини, свідчить про те, що зазначеною проблемою стурбовано всю світову спільноту. По всьому світу ведуться реєстри та каталоги, проводиться систематизація та інвентаризація пам'яток історії та культури.

Таким чином, можна констатувати, що на міжнародному рівні сформовано засади для захисту культурних цінностей, а це свідчить про поступове

формування у суспільній свідомості розуміння важливості їх збереження. Положення міжнародних документів формують основні поняття та правові основи збереження культурної спадщини, на яких будуються національні зобов'язання держав щодо забезпечення безпеки культурної спадщини, що знаходиться на їх територіях, та недопущення заподіяння шкоди культурній спадщині інших країн. Усвідомлюючи непоправні наслідки втрати найцінніших об'єктів культурної спадщини, міжнародним співтовариством вже наприкінці ХІХ ст. було закріплено положення про недопущення актів агресії щодо культурних цінностей у разі виникнення та ведення збройних конфліктів, а також незаконних ввезення, вивезення та передачі права власності на культурні цінності. Крім того, своєчасно реагуючи на соціальний та економічний уклад суспільства, що змінюється, міжнародні документи зобов'язують захищати культурні та історичні пам'ятки від загроз, що виникають при виробництві будівельних та інших робіт. Імплементуючи положення міжнародних договорів держави-учасниці встановлюють відповідні кримінально-правові заборони у своєму національному законодавстві.

На світовому рівні для збереження культури в контексті досягнення цілей сталого розвитку, в першу чергу, керуються рекомендаціями ЮНЕСКО, котрі не носять навантаження Закону, обов'язкового до виконання. Проте, на різних рівнях ці рекомендації обговорюються та беруть до відома, покладаючись ніби як на спільний знаменник у рішеннях.

- Конвенція ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини 1972 р., основним завданням якої є виявлення та збереження культурної та природної спадщини у світі;

- Рекомендація ЮНЕСКО про збереження фольклору 1989 р., де вперше було дано найбільш повне визначення фольклору, наведено чіткі рекомендації щодо відбору та систематизації його об'єктів;

- Загальна Декларація ЮНЕСКО про культурне розмаїття 2001 р., в рамках якої було наголошено на тому, що на сучасному етапі міжнародного співробітництва повага до культурної різноманітності більшою мірою може

вплинути на рівень світової безпеки;

- Конвенція ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини 2003 р., яка є структурованим комплексом, що включає визначення НКН, цілі та завдання з охорони об'єктів НКН, плани щодо їх реалізації та також вказівки для роботи Фонду, Комітету та інших спеціалізованих органів Конвенції;

- Рекомендація ЮНЕСКО про розвиток та використання багатомовності та загальний доступ до кіберпростору 2003 р., в якій відображено важливість захисту мовного різноманіття в мережі Інтернет;

- Конвенція ЮНЕСКО про охорону та заохочення різноманітності форм культурного самовираження 2005 р., яка звертає увагу на те, як творчість окремих народів сприяє розвитку та збереженню культурного розмаїття у світі;

- Декларація ООН про права корінних народів 2007 р., яка закріплює принципи зв'язку між корінними народами та їхньою землею, культурою та мовою.

Світова спільнота визнає важливість збереження культурної спадщини. На міжнародному рівні сформовано добре налагоджену систему співробітництва, яка включає численні організації. Крім цього, у законодавстві майже кожної країни закріплені положення, спрямовані на збереження культурної спадщини та захист її від посягань. Наведемо декілька прикладів.

Кримінальний кодекс Республіки Франція (далі – КК Франції) містить положення «Про знищення, пошкодження та псування», до якої включено ст. 322-3-1 [26], яка передбачає відповідальність за пошкодження та знищення майна, у разі якщо воно є культурною цінністю і перебуває у громадському надбанні або яке виставляється, зберігається, навіть тимчасово, у музеї Франції, бібліотеці, медіа-бібліотеці чи архівному відділі, або у будівлі, призначеній для богослужіння. Відповідно до ст. 322-3-2 КК Франції встановлено відповідальність за незаконний транзит, перевезення, зберігання, продаж, придбання або обмін культурних цінностей, що становлять археологічний, художній, історичний чи науковий інтерес. За скоєння зазначених злочинів проти культурної спадщини, а також у разі замаху передбачено покарання у

вигляді штрафу або 7 років позбавлення волі.

У Кримінальному кодексі Китайської Народної Республіки (далі — КК КНР) про посягання на культурну спадщину відокремлені в параграфах «Злочини проти управління культурними цінностями» та «Злочини проти громадського порядку та порядку управління». За навмисне псування та знищення культурних цінностей, що знаходяться під охороною держави, або культурних цінностей, визначених як такі основними всекитайськими організаціями з охорони цінностей та організаціями з охорони культурних цінностей провінційного рівня, відповідальність встановлено ст. 324 КК КНР [Кримінальний кодекс Китайської Народної Республіки (1997) [27]. Статтею 328 КК КНР встановлено відповідальність за відкопування та розграбування пам'яток стародавньої культури, стародавніх поховань, що становлять історичну, культурну та наукову цінність, визначених такими основними всекитайськими організаціями з охорони культурних цінностей та організаціями з охорони культурних цінностей провінційного рівня, а також за керівництво відкопуванням та розграбуванням пам'яток стародавньої культури, стародавніх поховань; відкопування і розграбування тих, хто перебуває під охороною держави, мають наукову цінність скам'янілостей стародавньої людини та скам'янілостей древніх хребетних тварин.

Відповідно до ст. 264d Кримінального кодексу Швейцарії [28] напад на культурні цінності, транспортні засоби, призначені для їх транспортування, або персонал, а також на будівлі, призначені для цілей науки, мистецтва, релігії або освіти, які користуються міжнародним захистом, карається позбавленням волі на строк не менше 3 років.

Кримінальним кодексом Республіки Польща [29] передбачена відповідальність для тих, хто на окупованій, зайнятій території або на території, де йдуть бойові дії, порушуючи міжнародне право, знищує, пошкоджує або захоплює культурні цінності»; якщо діяння стосується цінностей, що мають особливе значення для культури, для винних передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк до 10 років. Неправомірне використання

розпізнавальних знаків для культурних цінностей карається позбавленням волі терміном від 3 років.

Із проголошенням незалежності України з початком 1990-х рр. питання охорони пам'яток знайшли відображення в Конституції України (ст. 56), (Основах законодавства про культуру) (1992), 2000 було ухвалено «Закон про охорону культурної спадщини». Започатковано Державний реєстр національного культурного надбання. Відбулося значне зростання кількості облікованих об'єктів — із 121 801 в 1991 до понад 147 000 у 1999. Виявляються і зберігаються пам'ятки козаччини, українського національно-визвольного руху, пов'язані з масовими (політичними репресіями) та голодоморами за радянського режиму. Значна увага приділяється питанням комплексного збереження історико-культурного середовища, зокрема історичних міст, створенню історико-культурних заповідників. Розроблено й розпочато реалізацію державної програми відтворення втрачених визначних пам'яток архітектури, зокрема, 2000 відбудовано Київський Свято-Михайлівський Золотоверхий собор та Успенський собор Києво-Печерської лаври. Національний заповідник «Софія Київська», Києво-Печерський національний історико-культурний заповідник та історична частина Львова включені до Списку всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО.

Разом із тим, в умовах переходу до ринкової економіки державна система охорони пам'яток виявилася недостатньо ефективною. Загальна кількість пам'яток культури, що перебувають на державному обліку, зменшилася і складала понад 130 тис. одиниць у 2019 році. Набули поширення незаконні археологічні розкопки з метою продажу знайдених речей. Численними є факти проведення ґрунтових робіт на місцях розташування курганів і старовинних поселень. В історичних центрах міст руйнується давня забудова, споруджуються висотні будинки й офісні центри. Так, значний громад. і міжнародний резонанс викликала забудова навколо Національного заповідника «Софія Київська», що стало предметом розгляду фахівцями ЮНЕСКО. Таким чином, українська система збереження культурної спадщини хоч і заснована на

міжнародних рекомендаціях, проте містить цілу палітру загроз. Крім того, більшість із заходів, котрі проводяться, слабо відповідають цілям сталого розвитку, по-суті, випадаючи із загальносвітової тенденції.

2.3. Роль менеджменту як механізму включення культурної спадщини до стратегії сталого розвитку

Продовжуючи матеріал параграфу про ризики, визначимо, якими саме механізмами їх можна подолати у сфері збереження культурної спадщини та включення її до стратегії загального сталого розвитку територій та громад.

Ризики існують протягом усієї людської історії, і сфера культурної спадщини не є винятком. У 20-ті роки ХХ століття економіст Франк Найт видає свою роботу «Ризик, невизначеність і прибуток», через століття так і не з'являється загальноприйнятої визначення поняття «ризик», багато дослідників розглядають його як синонім загрози. Тим не менш, у рамках управління культурною спадщиною буде використовуватися таке визначення, розроблене ЮНЕСКО. Під ризиком мається на увазі «як упущена можливість, і потенційна загроза» [30]. Аналізуючи невеликий проміжок часу, можна переконатися у різноманітності ризиків для культурної спадщини.

30 березня 2020 року єдина картина Вінсента ван Гога, що належить музею Гронінгена в Нідерландах, «Весняний сад» була вкрадена з музею «Зінгер», куди була передана на тимчасову виставку [31]. Музей у цей час був закритий через спалах коронавірусної інфекції. 22 березня, трохи раніше, у Хорватії стався сильний за останні 140 років землетрус магнітудою 5.4 за шкалою Ріхтера [32], внаслідок якого постраждала більшість музеїв столиці країни – міста Загреб. Американський досвід, зокрема Музею сучасного мистецтва Індіанapolisа, показав, що фінансовий ризик залишається

найсерйознішим для приватних музеїв. Згаданий музей, який наступного року мав відсвяткувати своє двадцятиріччя, був змушений повністю припинити свою діяльність 3 квітня 2020 року, тобто закритися.

Не залишилася поза увагою і релігійна спадщина. Навесні цього року Церква Англії ухвалила рішення про евакуацію найцінніших реліквій вартістю кілька мільйонів фунтів стерлінгів у лондонський Тауер – одне з найбільш захищених місць у Королівстві [33]. Це лише мала частина прикладів, які не торкаються великих втрат, таких як пожежа в паризькому Нотр-Дам. Незважаючи на те, що не існує статистики щодо втрат об'єктів культурної спадщини, можна сміливо говорити про численні щоденні втрати. Міжнародний комітет музейної безпеки при ІКОМ щодня відстежує події по всьому світу, і з року в рік їх менше не стає. Про комплексну роботу з ризиками у сфері культурної спадщини заговорили у 80-ті роки ХХ століття, розробляючи систему ризик-менеджменту культурної спадщини [34].

Герб Стівел виявляє три стадії, які становлять основу системи.

1. Попередня робота із ризиками для культурної спадщини на усіх рівнях та відповідність завдань із їх збереження та використання основним цілям сталого розвитку.

2. Безпосереднє реагування на подію чи конфлікт, котрі стались навколо об'єкту культурної спадщини.

3. Робота, що реалізується після того, як події чи конфлікт сталися.

Сама система не є новою, вона запозичена із фінансової сфери. Багато підходів, що застосовуються у банківському та страховому секторах, використовуються і в культурній спадщині. Модель роботи з ризиками є циклічною і складається з шести кроків (деякі дослідники виділяють від 4 до 6 кроків [35-36], поєднуючи певні дії).

1. Вивчення контексту роботи. На цьому етапі необхідно відповісти на запитання «хто», «що», «коли», «де» та «як» робив з об'єктом культурної спадщини. Також встановлюється, чи становить він культурну цінність для країни в цілому, чи тільки для громади, де розміщений. Досить об'ємна робота

дозволить виявити більше ризиків на наступних етапах, а також спростить роботу у майбутньому.

2. Ідентифікація ризиків. Цей процес може виконуватися різними методами, такими як «мозковий штурм», інтерв'ю, метод Делфі, робота з чек-листами, Swift-аналіз, дерево подій та ін. Вибір залежить від компетенцій керівника, а також наявних ресурсів. Також тут проводиться аналіз на можливості залучення додаткових механізмів досягнення сталості розвитку об'єкту культурної спадщини.

3. Оцінка ризиків. Здійснюється за класичною формулою – добуток ймовірності та шкоди від настання ризику. Етап важливий при ранжируванні та подальшому нанесенні на карту для візуального розуміння пріоритетності роботи з тим чи іншим ризиком.

4. Розробка стратегій пом'якшення наслідків ризиків, включення об'єкту до роботи в рамках досягнення цілей сталого розвитку.

5. Розвиток виявлених стратегій. Залежно від технічних, інтелектуальних і фінансових ресурсів, в повному обсязі стратегії може бути реалізовані, цьому етапі виявляються найбільш прийнятні.

6. Використання стратегій. Як було сказано вище, дана модель є циклічною, після впровадження всієї системи ризик-менеджменту необхідний моніторинг та актуалізація всіх етапів. Якісна робота має бути налагоджена через «культуру ризику» – ситуації, за якої будь-який співробітник може допомогти у процесі управління ризиками, при цьому йому створено комфортну атмосферу для цього. Як правило, у сфері культурної спадщини робота з ризиками завжди ведеться, але її не можна назвати комплексною чи системною. Найчастіше очевидним є перекіс тільки у бік фізичної безпеки і поза зоною розгляду виявляється великий пласт ризиків. Тим не менш, існує досвід різних країн [37-38], де цю систему використовували, і він може бути корисним для всіх, хто задіяний у сфері збереження та управління культурною спадщиною в контексті досягнення цілей сталого розвитку. Вказана система однаково працює як для об'єктів матеріальних, так і для нематеріальної культури.

Одним із великих реалізованих проектів є робота з управління ризиками в Петрі, Йорданія. Археологічний парк є об'єктом Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО і знаходиться під пильним контролем багатьох організацій. Велика кількість ризиків стала причиною їхнього дослідження та пошуку заходів щодо їх мінімізації. Ініціаторами “Risk Mapping Project” виступили офіс ЮНЕСКО в Аммані, Міжнародний центр консервації імені Реймонда Лемера та Католицький університет у Левені, Бельгія [39].

Археологічний парк Петри є популярним у туристів і щодня наражається на небезпеки як природні, так і антропогенні. Туристичний потік, що збільшується, лише погіршує ситуацію, оскільки підвищується рівень криміногенної обстановки, вандалізму, а також забруднення, яке спільно з природною ерозією знищує унікальні пам'ятники, зроблені з пісковика. Відсутність комплексного плану з управління об'єктом, туристичними потоками та чітко позначених меж буферних зон навколо парку посилювали ситуацію. Площа парку становить понад 26 000 га, що робить очевидним необхідність зонування всієї території. Йорданський досвід перегукується з російським – відсутність чітко означених (у тому числі законодавчо) буферних зон ставить ризик потенційної забудови по периметру та некоректного використання території, що позначається як на об'єкті спадщини, так і на культурному ландшафті в цілому.

З 60-х років ХХ століття у різних документах згадуються межі Археологічного парку Петри, з кожним десятиліттям вони змінювалися аж до 1993 року, коли відбувалася підготовка до номінування об'єкта до списку Світової спадщини. Тим не менш, до 2011 року відбувалися коригування, і пов'язані вони були з планом розвитку регіону загалом. Хоча ЮНЕСКО й потребує певної буферної зони навколо об'єкта, до 2011 року картографування з виділенням усіх зон так і не було здійснено [39].

В рамках дослідження території експерти проаналізували як природні зони, такі як долини річок, зелені насадження, зона сільського господарства, так і інфраструктуру, пов'язану з людиною – зони паркування, житлової забудови,

школи, транспортні розв'язки та ін. При цьому підході стала можлива робота з кожною конкретною зоною: від виявлення потенційних ризиків до реалізації заходів щодо їх мінімізації. Важливими ділянками виявились точки з панорамними видами, де можна спостерігати весь культурний ландшафт. Найбільш масштабну частину проекту було присвячено етапу зі збору інформації – аналізу всіх документів, пов'язаних з управлінням археологічного парку, як історичних, так і актуальних. Це дозволило виявити важливі лакуни, які використовували і девелопери при забудові території, що примикає до археологічних пам'яток.

Таким чином, територія отримала ризик-управління відразу за декількома цілями сталого розвитку: збереження біорізноманіття, збереження культурної спадщини, сталий розвиток громад та територій тощо.

Розглянемо важливий досвід Японії, де існує Інститут з мітигації катастроф міської культурної спадщини при Університеті Рітсумейкан. По-перше, цей центр займається розробкою методичних посібників з ризик-менеджменту культурної спадщини. По-друге, інститут проводить щорічні курси, де спеціалісти зі сфери охорони культурної спадщини навчаються управлінню ризиками. По-третє, центр постійно проводить дослідження культурної спадщини регіону та аналіз роботи з різними видами загроз. Знайомства з їхніми матеріалами дозволяє знайти неочевидні способи мінімізації ризиків та методи роботи з місцевим населенням.

У недавніх дослідженнях [40] було розглянуто буддійський храмовий комплекс Кіемідзу-дера, що знаходиться в Кіото і є об'єктом Всесвітньої спадщини. У ході повноцінного аналізу ризиків було виявлено, що традиційні системи будівництва є найбільш сейсмостійкими і тому рекомендовано їх подальше використання підтримки автентичності. Найбільш слабким місцем є пожежна безпека, через недогляд якої храм перебудовувався кілька разів. Для мінімізації цього ризику було прийнято рішення встановити надійну систему пожежогасіння і, що найважливіше, подальший розвиток стратегії роботи з місцевим населенням. Понад сімдесят років мешканці міста та працівники

храму дотримуються протоколу про взаємну допомогу. Щорічно проводиться навчання використання устаткування гасіння пожеж, а перевірка готовності проводиться двічі на рік. Зі свого боку, храм встановив систему зі збирання води та її безкоштовного розповсюдження мешканцям.

Залучення місцевого населення до процесу збереження культурної спадщини – один із найскладніших процесів, проте він цілком відповідає стратегіям сталого розвитку суспільства та територій. У процесі розвитку територій органи управління забувають про тих, хто може зреагувати максимально оперативно у разі катастрофи. Японська архітектурна спадщина, побудована з горючих матеріалів, є вкрай вразливою, а особливості природного та міського ландшафту ускладнюють доступ пожежних служб, тож кооперація власників об'єктів культурної спадщини та місцевого населення показала себе як взірцева та вкрай вдала. Крім того, японці дуже серйозно ставляться до використання традиційних матеріалів для підтримання автентичності, розуміючи їх швидку зношуваність, керівництво включає план з роботи з ризиками та регулярну заміну дерев'яних дахів з обов'язковим збереженням автентичних художніх елементів. Наприклад, у замку Нідзе заміна даху відбувається кожні 30–40 років, трохи рідше аналогічний процес можна спостерігати й у Кіюмідзу-дера.

З огляду на різноманітність підходів до розуміння запровадження ризик-менеджменту до певних об'єктів культурної спадщини, можна запропонувати певну видозмінену систему та набір інструментів адаптації для українських об'єктів. Зазначена нижче система передбачає відповідність окремим цілям сталого розвитку, описаним у попередніх розділах.

Менеджмент план або система менеджменту

Метою підготовки менеджмент плану є створення стратегічного плану щодо збереження номінованої пам'ятки. Менеджмент плани, підготовлені науково-дослідною організацією «Археологічна експертиза» у 2012–2016 роках, містять три частини:

- частина 1. Вихідні дані та аналіз ситуації;
- Частина 2. Менеджмент план;
- Частина 3. Рекомендації щодо загального менеджменту пам'ятника.

Номіновані пам'ятники повинні мати Видатну Універсальну Цінність. Видатна Універсальна Цінність означає культурну та/або природну значущість, яка є настільки винятковою, що виходить за межі національних кордонів та представляє загальну цінність для справжніх та майбутніх поколінь всього людства. Видатна універсальна цінність пам'яток виражена в умовах. Пам'ятник має Видатну Універсальну Цінність у тому випадку, якщо він відповідає одному або більше з 10 критеріїв, викладених у «Посібнику з виконання Конвенції про охорону всесвітньої спадщини».

У першій частині менеджмент плану описано цінності, властиві об'єкту спадщини, які виражені в умовах. Щоб вважатися таким, що володіє Видатною Універсальною Цінністю, пам'ятник повинен також задовольняти умови цілісності та/або справжності і мати відповідну систему охорони та управління, що гарантує її збереження.

У менеджмент плані наводяться дані про:

- географічне розташування та природні умови території, на якій знаходиться пам'ятка;
- історії виникнення та розвитку;
- сучасний стан вивчення пам'ятника;
- археологічної інформації;
- місцевому населенні;
- сучасної господарської діяльності та природокористування;
- туризм;
- стан навколишнього середовища;
- стан безпеки пам'ятника;
- сучасний стан адміністративного управління, охорони та використання пам'ятника, джерела фінансування;

- сучасних проектах та планах розвитку та попередньої оцінки їх можливого впливу на культурну спадщину та її природний контекст.

У другій частині викладено цілі та завдання менеджменту плану: первинна мета плану управління полягає в тому, щоб зберегти Видатну Універсальну Цінність (ВУЦ), щоб гарантувати ефективний захист, збереження, представлення та передачу ВУЦ справжнім та майбутнім поколінням. Менеджмент план (план управління) забезпечує кошти для створення необхідного балансу між потребою збереження, доступу на об'єкт, сталого економічного розвитку та інтересами місцевого населення. Менеджмент плану розробляється на основі консультацій між усіма, хто може вплинути на список Світової спадщини або хто може постраждати від політики, що застосовується до об'єкта. Основним принципом є те, що "стійкість", яка забезпечує рівновагу між максимальною користю та використанням об'єкта, водночас зберігає цінності та матеріали об'єкта та забезпечення їхнього універсального значення не знижується для майбутніх поколінь.

Цілі та завдання поділяються на короткострокові, середньострокові та довгострокові залежно від ситуації та необхідних термінів та ресурсів для їх виконання. Вони враховують реальну сучасну обстановку на об'єкті та вимоги, які викладені в *Робочому посібнику з реалізації Конвенції всесвітньої спадщини* (нова перероблена та доповнена версія, 2013 р.) Виконання цих вимог є обов'язковим для об'єктів, що подаються до включення до Списку всесвітньої спадщини.

Керівні засади менеджменту як механізму включення культурної спадщини до стратегії сталого розвитку

Менеджмент об'єктів культурної спадщини має здійснюватися на основі таких принципів.

1. Збереження цінностей пам'ятки, цілісності структури та автентичності його об'єктів.
2. Мінімальне втручання у об'єкти.
3. Охорона та використання пам'ятки.

4. Екологічна безпека.
5. Підвищення поінформованості про культурну цінність пам'ятки на всіх рівнях.
6. Створення ефективної системи управління, що відповідає вимогам, встановленим для об'єктів Світової спадщини.
7. Планомірне та цілеспрямоване навчання та підвищення кваліфікації персоналу.
8. Залучення місцевого населення з метою:
 - підвищення обізнаності місцевих жителів щодо цінності пам'ятки;
 - зацікавленості та бажання брати участь у його збереженні;
 - мобілізації місцевого потенціалу – невикористаних трудових ресурсів – для створення місцевої інфраструктури та сфери обслуговування туризму.
9. Регулярний моніторинг, аналіз та оцінка результатів усіх дій та заходів, що вживаються з метою:
 - виявлення непередбачених обставин (негативних та позитивних), які можуть вимагати коригування раніше затверджених планів;
 - внесення доповнень та змін до затверджених планів за результатами аналізу та оцінки.
10. Досягнення та підтримки:
 - стабільності стану збереження матеріальних об'єктів;
 - рівноваги між збереженням та використанням пам'ятника;
 - рівноваги між археологічними розкопками та консервацією.

Одним із головних заходів, які мають бути вжиті, є забезпечення систематичної фіксації та документування стану пам'ятки до, протягом та після будь-якого втручання. Фіксація та документування – це постійна робота, яка має виконуватися протягом усього процесу консервації. Як правило, історично сформовану функцію пам'ятника слід зберігати, оскільки вона є одним із аспектів його значущості. Мистецтво планування полягає в умінні збільшувати цінність пам'ятки шляхом мінімального втручання у тактично важливих місцях.

Далі йдуть заходи щодо оздоровлення довкілля; заходи для забезпечення довготривалої безпеки та сталого використання матеріальної культурної спадщини; відомості щодо вивчення та документування; охорони та управління; кордонів та буферної зони; режиму утримання та використання зон охорони; моніторингу, догляду та консервації; заходи для зниження ризику пошкоджень при надзвичайних ситуаціях; розвитку туризму.

У третій частині менеджмент-плану надають рекомендації щодо загального менеджменту пам'ятки. Усі роботи на пам'ятці мають вестись за затвердженими проектами. Для контролю виконання менеджмент-плану необхідно встановити критерії, щоб визначити, чи досягаються цілі.

Можливими заходами контролю могли б бути: періодичні аерофотозйомки території пам'ятки; нещодавно виявлена археологічна інформація; площа та область місць культурного пошуку відповідно до угод з адміністрацією; постійна точка фотографічного контролю робіт (якщо мова йде про матеріальний об'єкт).

Для виконання плану необхідна координація всіх дій між зацікавленими та залученими до роботи організаціями. Дії здійснення політики плану управління (менеджменту) спирається в основному на місцеві організації. Основна частина роботи виконується на місцевому рівні або як частина звичайної діяльності різних органів.

Реалізація ризик-менеджменту може бути доручена відділу інспекції з охорони історико-культурної спадщини або новоствореному відділу при управлінні культури. Або громадській організації на рівні громади. У такому відділі має бути досвідчений археолог та архітектор-реставратор, а також місцевий історик. Щорічно необхідно обговорювати виконання намічених робіт і коригувати плани наступні роки. Для виконання плану управління та збереження об'єкту культурної спадщини можуть бути запрошені необхідні профільні спеціалісти (археологи, архітектори, інженери, спеціалісти з будівельних матеріалів та ін.).

Висновки до Розділу 2

Міжнародний досвід довгострокового сталого розвитку культурних об'єктів повинен бути, в першу чергу, адаптований для реалій конкретного українського міста. З огляду на проаналізовані у першому розділі класичні та синергетичні ризики й загрози для цієї території, варто окреслити й можливості. Одеса має багату та тривалу історію розвитку, котра тісно переплітається з традиціями та історією багатьох народів світу. Окремі з них залишили на території Одеси чималу культурну спадщину. Саме вона потребує захисту у довгостроковій стратегії сталого розвитку та може бути використана в якості платформи для досягнення цілей сталого розвитку. При цьому географічне положення Одеси та багаті культурні зв'язки між народами, як елемент нематеріальної культурної спадщини, можуть бути включені до інструментів досягнення цілі щодо партнерства заради сталого розвитку або сталого розвитку міст та спільнот. Кліматичні особливості та біорізноманітність, наявність виходу до Чорного моря – це базові ресурси для досягнення таких цілей сталого розвитку як збереження чистої води та належних санітарних умов, збереження морських екосистем тощо.

Також варто відзначити, що досягнення поставлених завдань повинно реалізовуватися в рамках діючої вітчизняної та міжнародної нормативно-правової бази. В сьогоденнішніх реаліях, жодна із норм міжнародного права на охорону пам'яток культури, з огляду на постійні обстріли міста Одеса, не виконується. Разом з тим, варто відмітити, що у довгостроковій перспективі Одеса претендує на звання культурного центру світового значення (про що є відповідна заявка до ЮНЕСКО), а це означає повне дотримання міжнародних вимог та стандартів поводження із об'єктами матеріальної та нематеріальної культури.

Важливу роль у процесі включення культурної спадщини до довгострокової стратегії сталого розвитку відіграє ефективний менеджмент. Він

може стати дієвим механізмом активізації проектної діяльності в рамках запровадження ризик-менеджменту до певних об'єктів культурної спадщини на території Одеси. Як відомо, окремі із них можуть нести подвійне історичне навантаження та не відповідати актуальному політичному курсу країни (пам'ятники поетам та письменникам країни-агресора, вулиці та будинки, пов'язані із видатними діячами країни-агресора тощо). Завдання менеджменту: максимально ефективно вбудувати цей елемент культурної спадщини до довгострокової стратегії сталого розвитку. Менеджмент об'єктів культурної спадщини для такого складного та різнопланового в культурному змісті міста як Одеса має здійснюватися на основі таких принципів: збереження цінностей пам'ятки, цілісності структури та автентичності його об'єктів, мінімальне втручання у об'єкти, охорона та використання пам'ятки, поінформованості про культурну цінність пам'ятки на всіх рівнях тощо.

РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ М. ОДЕСА

3.1. Пріоритети довгострокового сталого розвитку об'єктів

Про необхідність сталого розвитку об'єктів культурної спадщини говорять вже давно, але реакція різних країн та соціальних груп на цей заклик виявляється суттєво різною. Якщо одні беззастережно прийняли цей заклик і одразу підключилися до процесу, то реакція інших залишається стриманою досі. Для подальшого просування у цьому напрямі необхідно визначитися, чим визначається успіх просування шляхом сталого розвитку та окреслити його пріоритети. Перш-за-все, економічними можливостями та усвідомленням необхідності вжиття заходів щодо гармонізації відносин людини та природи. І якщо перше цілком визначається економікою, що частково знімає протиріччя між технічним прогресом і сталим розвитком, то другому якраз і служить поширення уявлень про стійкий розвиток. Прийнято вважати, що суть проблеми полягає в тому, що люди не знають, що таке сталий розвиток, і завдання формулюється як необхідність поінформованості, освіти, формування культури. Причому між цими поняттями зазвичай ставиться знак рівності. Однак питання виявляється складнішим.

Якщо уважно подивитися на те, що відбувається, стає ясно, що культура, в основному нематеріального характеру, визначає усе в нашому житті. Її роль не можна переоцінити. Визначення оптимального розриву на рівні доходів – це питання як економіки, так і культури. Вибір шляху розвитку на користь сировинної економіки чи економіки знань, зрештою, визначається не так знаннями, скільки рівнем культури. Прийняти суворі закони, які мають на увазі їх неухильне виконання усіма без винятку, можуть лише висококультурні люди.

Стурбованість екологічними проблемами – це не лише поінформованість чи реальність загроз для якогось регіону, а й рівень культури. Показовим у цьому плані є розвиток поглядів на те, як можна вирішити проблеми сталого розвитку. Спочатку складалася думка, що все вирішать відповідні закони. Але, як виявилось, вони часто не працюють чи виявляються неефективними. Потім ставка робилася на ринкову економіку, сподіваючись на те, що економічно можна зацікавити людей у вирішенні проблеми. Але й цього не відбувається. Стало зрозуміло, що кардинально змінити ситуацію може лише внутрішня мотивація, культура людини. Настав час звернути увагу на те, що все, що нам не подобається сьогодні і ще більше не сподобається завтра, є наслідком нестачі нашої культури. Це визначає все зростаючу роль екології для сучасної культури і ключову роль культури для вирішення екологічних проблем. Культура за своєю природою «екологічна». Головний екологічний принцип забезпечення гармонії у відносинах із навколишнім світом – в основі культури. Цей принцип лежить в основі соціальних дисциплін, націлених на оптимізацію відносин людини з навколишнім світом, включаючи соціальне і природне середовище, забезпечення гармонії відносин людини, соціуму і природи. Все це означає, що не тільки екологія, а й уявлення про стійкий розвиток – в основі культури, від якої залежить успішність реалізації цих ідей.

Пріоритетами для довгострокового сталого розвитку об'єктів культурної спадщини можуть бути наступні.

1. Визначення завдань збереження та використання об'єктів

Для забезпечення сталого розвитку зусиль одних лише експертів мало, потрібна зацікавленість населення, що передбачає певний рівень культури. Надійна основа для цього – культурна та природна спадщина, ставлення до якої і відображає рівень культури будь-якого суспільства та можливості його подальшого розвитку. Проблема збереження як культурної, так і природної спадщини одна, і працівники культури добре це розуміють. Популярний заклик «спочатку треба підняти економіку, а вже потім вирішувати решту проблем»,

напевно, виправданий у якихось аспектах, але втрати культурної та природної спадщини «потім» не можна буде відтворити за жодні гроші.

При визначенні пріоритетів активності світової спільноти задля забезпечення сталого розвитку, зокрема і по лінії ООН, ключова роль культури та принципова важливість збереження та примноження культурної та природної спадщини явно недооцінені. Значимість культури зазначена на Порядку денному ООН до 2030 р. Було б правильно врахувати важливість цих аспектів і забезпечувати реалізацію кожної з цілей сталого розвитку.

2. Особиста зацікавленість довгострокового сталого розвитку об'єктів культурної спадщини

В рамках концепції сталого розвитку при пошуку шляхів розвитку культури передбачається необхідність гармонізації наших потреб, що все зростають, з природними можливостями планети, що визначається як «зелене» життя. Водночас не можна забувати, що її реалізація насамперед залежить від зацікавленості населення, що й визначається культурою. Дедалі частіше звучать голоси на підтримку розвитку об'єднаних рухів як на національному, так і на міжнародному рівні під гаслами «екологія та культура», «екологія, культура та місцеві спільноти». Важливою сучасною тенденцією є те, що досягнення певного рівня соціально-економічного розвитку та рівня культури дозволяє населенню висувати пріоритетні напрями для забезпечення сталого розвитку як першочергові вимоги, відмовлятися від реалізації економічно вигідних проєктів на користь збереження гармонійних відносин людини, соціуму та стану об'єктів культури. Населення все частіше висловлюється проти масштабного освоєння ресурсів та перетворення ландшафтів через побоювання за своє екологічне оточення, свідомо відмовляється від використання джерел енергії, що викликають у них побоювання, що веде до збіднення природного багатства, забруднення навколишнього середовища, деградації ландшафтів, обираючи шлях переходу на найбільш екологічно безпечні форми виробництва, відновлювані джерела енергії (включаючи енергію сонця, вітру, малу гідроенергетику, геотермальну енергетику, теплові насоси, біогаз та ін.).

Важливим виявляється формування особистої зацікавленості. Вирішення цього завдання забезпечує екологізацію всіх сторін життя навіть у відсутність стимулюючих чи примусових заходів із боку уряду, активності організованого громадянського суспільства. особиста зацікавленість визначає соціальну активність населення, відповідальність бізнесу та прийняття необхідних урядових рішень.

3. Освіта та формування ставлення до культурної спадщини як частини національного багатства територій усіх рівнів (від громади до світового рівня)

Сьогодні необхідні поширювати ідеї сталого розвитку та інформування населення, для чого розробляються спеціальні національні та міжнародні програми культури та освіти на користь сталого розвитку. Але не менш очевидним є те, що якісна загальна освіта, націлена на формування культури, – це вже серйозний крок до сталого розвитку.

Як показує практика, нерідко люди, чудово поінформовані з екологічних питань та проблем сталого розвитку, не використовують ці знання у своєму повсякденному житті, тоді як людина високої культури без спеціальних знань у цих галузях на практиці виявляються глибоко «екологічними», щиро не розуміючи, як можна поводитися інакше. Вибір моделі поведінки зазвичай будується не так на професійних знаннях, а з внутрішньої мотивації і потреби. Таким чином, пріоритетність культури для забезпечення сталого розвитку визначається її глибинним зв'язком з усвідомленням необхідності гармонізації відносин людини, соціуму та природи. Все більше усвідомлюється тісний взаємозв'язок екології та культури. Розвиток культури виявляється неодмінною умовою забезпечення вирішення соціальних, економічних пріоритетів і екологічних проблем. Сьогодні магістральний шлях їх вирішення озвучено як концепцію сталого розвитку, яка передбачає «екологізацію» виробництва та споживання.

5-й культурний саміт UCLG [47], котрий відбувся у Дубліні 2023 року, серед пріоритетів довгострокового сталого розвитку об'єктів культурної спадщини виділив:

- Культурна ціль у ЦСР: навіщо це потрібно та як ви можете бути залучені.
- Культурні права та громади: розгортання Пакту майбутнього у вашому місті.
- Культура та гендерна рівність: як культурні заходи сприяють більш рівноправним і більш демократичним містам і територіям.
- Культура та розвиток, стійкий до клімату: чому культурна перспектива є важливою у кліматичних діях.
- Культура, благополуччя та здоров'я: відкрийте для себе наукові докази та найбільш інноваційні місцеві політики.
- Культура та доступність: як громади розширюються за допомогою культурних програм.
- Культура та сталий туризм: як місцева політика у сфері культури та туризму може узгодити або зблизитися.
- Культурна локалізація ЦСР: результати семінарів, проведених у всьому світі.
- Культура, інформація та медіа: як досягти більш підзвітних і прозорих інституцій, які викликають довіру.

На основі цих пріоритетів було сформовано ряд механізмів із залучення місцевих громад та територій до досягнення цілей сталого розвитку. Серед пріоритетних виділяли:

1) спроможність і сприяння взаємному навчанню про роль, яку відіграє культура в сталому розвитку на місцевому рівні, на конкретних прикладах політики, програм і проєктів. Ці дебати спрямовані на сприяння містам з надзвичайними ініціативами щодо культурних прав, яким вдається розширити свободи та покращити життя людей через культурні процеси, будь то у сфері спадщини, творчості чи різноманітності.

2) створення спеціальних інформаційних механізмів щодо спеціальної цілі в галузі культури в Порядку денному ООН на період після 2030 року та які кроки, необхідні для переконання всіх зацікавлених сторін, які не знають або ще

вагаються. Під керівництвом кампанії #Culture2030goal ці дебати мають на меті вплинути на саміт ООН щодо майбутнього (вересень 2024 р.).

3) оновлення програм навчання та розбудови потенціалу для міст, місцевих і регіональних органів влади по всьому світу. Ці дебати спрямовані на покращення роботи ОГМВ та розгортання Пакту майбутнього конкретними діями.

4) формування Академії міської журналістики, яка має на меті об'єднати зусилля для покращення розуміння та точності інформації про місцеві зусилля щодо культурних прав та досягнення Культурної цілі в Порядку денному розвитку ООН.

5) міста та поселення визнаються як найбільш сприятливі середовища для культурних інновацій, що забезпечують постійне оновлення культури, та творче різноманіття. Тут, завдяки наявності безлічі традицій, думок, віку, гендерних ролей, етнічних груп та соціальних класів, стає можливим повноцінний людський розвиток. Діалог між самотністю та різноманіттям, індивідом та групою дозволяє людині стати громадянином світу і є найважливішим інструментом, що забезпечує збереження мов та розвиток окремих культур.

б) розвиток спільної відповідальності громадян, інститутів громадянського суспільства та органів місцевого самоврядування. Закони відіграють важливу роль, проте вони не тільки регулюють життя спільноти. Як говориться у Загальній декларації прав людини (стаття 29), «Кожна людина має обов'язки перед суспільством, в якому можливий вільний і повний розвиток його особистості».

7) просування ідеї про те, що найважливішою умовою сталого розвитку міст і територій – в їхньому людському, економічному, політичному та соціальному вимірі – є визнання значущості культур та політика, спрямована на підвищення їх життєздатності. Провідна роль культурної політики обумовлена вимогами сучасного суспільства. Рівень розвитку території залежить від того, наскільки взаємопов'язані культурна політика та політика в інших сферах —

соціальної, економічної, освітньої, а також політика в галузі містобудування та охорони навколишнього середовища.

8) збалансування громадських і приватних інтересів, а також виділення як місії культури, так і механізмів її функціонування. Надмірна інституціалізація або, навпаки, переважання у процесі розподілу культурних ресурсів ринкових механізмів створюють ситуацію ризику та порушують динаміку розвитку культурних систем. Незалежні ініціативи громадян — індивідуальні, групові або такі, що набувають форми соціальних рухів — є основою культурної свободи.

3.2. Роль місцевої громади у сталому розвитку об'єктів

Процес децентралізації системи управління в Україні передбачає переорієнтацію владних повноважень на низовий територіальний рівень, який починає відігравати роль базового. У зв'язку із цим виникає необхідність посилення уваги до раціонального використання ресурсів території, насамперед природних, оскільки саме це може забезпечити сталий розвиток громади. Сьогодні процес сталого розвитку територіальної громади набуває конкретних ознак та можливостей унаслідок посилення фінансово-економічної спроможності самоврядування й суттєвого вдосконалення організаційних форм управління.

Забезпечення сталого розвитку територіальних утворень потребує вжиття рішучих заходів щодо реалізації концепту ефективного використання природного багатства країни та її територій у рамках формування на рівні об'єднаних територіальних громад сучасних природно-господарських комплексів, орієнтованих на отримання додаткових вартостей природно-ресурсного походження. У зв'язку із зазначеним виникає необхідність упровадження у господарську діяльність громад інноваційних фінансово-

економічних механізмів європейського типу, спрямованих на сучасні алгоритми капіталізації природних ресурсів з відповідним інфраструктурним забезпеченням у вигляді управлінських структур, здатних забезпечити як інтеграцію природних ресурсів у господарський обіг та перетворення їх на повноцінні активи, так й ефективне управління ними та отримання системного ефекту від набуття природно-ресурсним капіталом вартісної форми, що й забезпечуватиме сталий розвиток територіальних громад.

Особливо зростає значення розробок, пов'язаних із формуванням бізнес-методів у муніципальному управлінні природними ресурсами, напрямів трансформації організаційної структури, інституціонального забезпечення, а також відповідного організаційно-економічного механізму реалізації найсучаснішої управлінської моделі. Актуалізуються питання щодо розподілу функцій управління природними ресурсами на рівні держави та окремих територій, удосконалення економічного механізму розподілу плати за їх використання між державним та місцевими бюджетами, визначення шляхів їх наповнення, податкового й неподаткового регулювання у сфері природокористування.

2023 року в Дубліні відбувся 5-й культурний саміт UCLG [47] під назвою «Культура». Тут продовжила свій розвиток програма, котра є практичним інструментарієм, що дозволяє містам інтегрувати культуру у стратегії сталого розвитку місцевих територій та громад. У документі представлено 100 конкретних дій, згрупованих за дев'ятьма тематичними зобов'язаннями. До останніх належать ті аспекти, які сприяють зміцненню культурного аспекту якості життя в містах (спадщина, різноманітність, творчість, можливості здійснення культурних прав для всіх та відповідні механізми управління), а також низка сфер взаємодії з іншими аспектами сталого розвитку, а саме:

1. Культурні права.
2. Спадщина, різноманітність та творчість.
3. Культура та освіта.
4. Культура та навколишнє середовище.

5. Культура та економіка.
6. Культура, рівність та соціальна інтеграція.
7. Культура, міське планування та суспільний простір.
8. Культура, інформація та знання.
9. Управління культурою.

Учасники саміту підкреслили, що культура є невід’ємною частиною сталого розвитку міст, і сприяли обміну досвідом та інноваціями з міст усього світу. Програма Саміту передбачала, що особливу увагу було приділено зв’язку між культурною політикою та надзвичайною кліматичною ситуацією, зв’язку між культурою та гендерною рівністю; а також роль, яку культурні права відіграють у подоланні зростаючої нерівності в наших суспільствах. На саміті обговорювалася пропозиція «Culture Goal», підтримана глобальною кампанією #culture2030goal.

З огляду на інтеграцію України до програм Сталого розвитку, цікавим для громад буде досвід низки програм з розбудови потенціалу та взаємонавчання. Зокрема, широкий спектр міст у різних регіонах світу наразі беруть участь у таких програмах:

- «Сім ключів» — це семінар для інтеграції культурного виміру в локалізацію ЦСР. Учасники дізнаються про культурну актуальність ЦСР, діляться знаннями та узгоджують конкретний перелік досяжних дій, локальних «Семи ключів», які значною мірою сприятимуть локалізації ЦСР через формування культурної політики. Станом на грудень 2022 року програма розробляється в Булавайо, Бургосі, Консепсьйоні, Ізмірі, Лілонгве, Лісабоні, Пуерто-де-ла-Крус, Сен-Луїсі, Сіані та Йоффі.

- Лабораторія Culture 21 – це короткий семінар на тему «Культура в сталих містах». Це дозволяє містам самооцінювати свою роботу в цій сфері. Він містить ключову базову інформацію про місце культури в сталому розвитку, і це корисний спосіб підвищити обізнаність про цю сферу серед місцевих зацікавлених сторін. Станом на грудень 2022 року програму було завершено у Великому Данденонгу, Каунасі, Макаті, Сант-Кугат-дель-Вальєс і Санто-Андре.

- Програма *Leading Cities* надає підтримку містам, які мають досвід впровадження культури та сталого розвитку, шляхом заходів у сферах співпраці та навчання (технічна допомога, розбудова потенціалу, передовий досвід), лідерства та адвокації (участь у міжнародних заходах та процеси) і комунікації (веб-сайт, соціальні мережі). Станом на грудень 2022 року програма «Провідні міста» включає Абітібі-Теміскамінґуе, Барселону, Більбао, Боготу, Буенос-Айрес, Консепсьйон, Дублін, Еш-сюр-Альзетт, Ізмір, Чеджу, Джінджу, Лісабон, Мальме, Мехіко, Порто-Алегрі, Рим, Терраса, Водрей-Доріон і Вашингтон, округ Колумбія.

- *Pilot Cities* – це навчальна програма, яка базується на 9 зобов'язаннях і 100 діях, включених до програми *Culture 21 Actions*. Він триває приблизно 30 місяців і включає підвищення обізнаності на місцевому рівні, міжнародну експертну оцінку, розбудову потенціалу, пілотні місцеві проекти, публічні семінари та розробку передового досвіду. Станом на грудень 2022 року програма «Пілотні міста» підтримала роботу або наразі залучає: Байе-Махолт, Чигнауапан, Кордова, Куенка, Елефсіна, Есказу, Габрово, Голвей, Конья, Ла-Пас, Лідс, Меріда, Муріае, Намюр, Нова Горіца, Пеньялолен, Санта-Фе, Сіналоа, Суонсі, острів Тенеріфе і Тімішоара.

У процесі перероз поділу владних функцій між різними гілками влади на різних рівнях в Україні передбачено закріплення владних (самоврядних) повноважень за органами місцевого самоврядування. Важливим компонентом конституційно-правового статусу місцевого самоврядування виступають притаманні йому функції. Муніципальна діяльність територіальних громад у духовній сфері відбувається шляхом здійснення ними культурних функцій, які за своєю сутністю являють собою основні напрямки діяльності територіальних громад в різних галузях культури при вирішенні духовно-культурних питань місцевого значення.

Історико-культурний потенціал громади Одеси представлено 201 пам'яткою історії та культури, 700 пам'ятками архітектури, 148 пам'ятниками історії та монументального мистецтва, 13 музеями та 9 театрами. Загалом за

кількістю об'єктів, які можна віднести до культурних ресурсів (музеї, театри, спортивні споруди, пам'ятки історії та культури), Одеса входить до першої трійки міст України. З Одесою пов'язані імена багатьох видатних митців зі світовими іменами. Крім того, за даними світових енциклопедій, із 6 тисяч корифеїв світової науки – 159 осіб або народилися в Одесі, або тут навчалися чи працювали. Іншими словами, Одеса завжди була колыскою таланту та інтелекту. У контексті історико-культурного сталого розвитку основною проблемою Одеси є високий рівень зношеності будівель у центральній частині міста та дотримання високого рівня екологічності. Культурно-історична частина Одеси найбільше потребує реставрації та підтримки її у стані, гідному звання міжнародного культурного центру на засадах сталого розвитку.

В основному, після процесу децентралізації це – компетенція місцевого самоврядування у сфері культури. Останнє встановлено нормами Конституції та законів України, сукупністю прав, обов'язків і предметів відання територіальної громади, органів і посадових осіб місцевого самоврядування, які забезпечують здійснення культурних функцій у межах певної адміністративно-територіальної одиниці, а також реалізацію завдань регіональної культурної політики.

Згідно із ст. 32, ст. 43 Закону України «Про місцеве самоврядування» [48], передбачено закріплення владних (самоврядних і делегованих з боку обласних і районних місцевих державних адміністрацій) повноважень за органами місцевого самоврядування в сфері культури. Щодо основних самоврядних повноважень місцевого самоврядування, то вони можуть бути узагальнені таким чином:

- повноваження по управлінню належним територіальним громадам або переданим їм закладами і організаціями культури та їх матеріальним забезпеченням;
- створення необхідних умов для естетичного виховання та професійної культурно-мистецької освіти;
- створення необхідних умов для розвитку культури, відродження національно-художньої спадщини;

- сприяння роботі творчих спілок та інших громадських об'єднань, що діють у сфері культури.

Щодо делегованих повноважень, то їх переважну більшість становлять повноваження щодо кадрового забезпечення сфери культури, обліку і охорони пам'яток історії і культури, збереження та використання культурного надбання, а також реєстрації закладів культури незалежно від форм власності, внесення пропозицій до відповідних органів про ліцензування індивідуальної підприємницької діяльності у сфері культури.

Однак серед закріплених повноважень виконавчих органів місцевих рад, тобто тих, що виконуються на ними постійній основі немає вказівок хоча б на деякі, що стосуються контролю та забезпечення реального виконання цих рішень. Діяльність органів місцевого самоврядування у галузі культури регулюється не лише чинними нормами законодавства, а й рішеннями місцевих рад, що є самостійними органами, наділеними широкими повноваженнями. Місцеві заклади культури безпосередньо залежать від політичних рішень місцевих рад, адже останні самостійно формують місцевий бюджет (села, селища, міста, районів у місті), затверджують програми розвитку культури на відповідній території та контролюють їх виконання органами влади.

Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері культури конкретизуються у програмах культурного розвитку сіл, селищ та міст, а також у статутах територіальних громад, які приймаються з метою врахування історичних та національно-культурних особливостей. Так, у Статуті територіальної громади м. Одеса зазначено, що серед основних завдань територіальної громади є створення умов життя в місті, які сприяють фізичному, культурному, моральному і духовному розвитку особистості. Зокрема, заради досягнення цієї мети територіальна громада здійснює своє право на місцеве самоврядування безпосередньо або через систему органів місцевого самоврядування. У структурі Одеської міської ради діє Департамент культури, метою якого є: створення, у межах своїх повноважень, умов для реалізації прав громадян міста Одеси на свободу літературної і художньої

творчості, вільного розвитку культурно-мистецьких процесів, доступності всіх видів культурних послуг та культурної діяльності, а також на відпочинок, користування закладами культури і мистецтва, заняття будь-яким видом та напрямком художньої творчості.

Слід зазначити, що від структури та складу органів місцевих громад залежить регулювання культурних процесів у регіонах як з боку органів виконавчої влади, так і органів місцевого самоврядування. Ці культурні ресурси охоплюють не тільки мистецтво і культурно-історичну спадщину певної місцевості, а й місцеві традиції, діалекти фестивалі та обряди; розмаїття і якість відпочинку; молодіжну культуру, етнічні меншини й групи за інтересами; місцеві народні вироби та ремесла, промисловість і сектор культурних послуг. Так, наприклад, до регіональних культурних ресурсів Харківщини належать численні культурно-мистецькі заклади різних форм власності (творчі спілки, бібліотеки, галереї, меморіали, музеї, культурно-мистецькі освітні установи, театри, філармонія, клубні заклади).

Інституційна підтримка впровадження інноваційних підходів до регіонального розвитку в Україні також потребує подальшого впровадження інноваційних інструментів регіональної політики, зокрема: агентств регіонального розвитку, фонду регіонального розвитку, торгово-промислових палат. Метою створення та діяльності цих інституцій є забезпечення врахування регіональних аспектів у діяльності органів державної влади, узгодження інтересів зацікавлених сторін та відповідно забезпечення розробки і реалізації документів державної регіональної політики. Їх діяльність не тільки сприятиме розвитку економіки і бізнесу певного регіону, а також ефективному використанню його внутрішнього культурно-мистецького та культурно-туристичного потенціалу інтеграції до європейського економічного і культурного середовища на основі координації діяльності зазначених інституцій з державними та самоврядними структурами і водночас зберігання автономії у прийнятті рішень. Прикладом залучення громадських ініціатив до участі в

соціально важливих культурно-мистецьких проектах можуть бути конкурсні програми, фінансовані регіональною владою.

Серед модернізаційних механізмів регіонального розвитку в Україні слід назвати впровадження практики укладення й виконання Угод щодо регіонального розвитку між кабінетом Міністрів України й обласними радами, предметом яких є окреслення спільних заходів центральних органів державної виконавчої влади й органів місцевого самоврядування щодо втілення відповідних регіональних стратегій розвитку і порядку їх фінансування, в тому числі й у царині культури. Вони стосуються реставрації й охорони об'єктів культурної спадщини, активізації культурних аспектів місцевого туризму тощо.

Підсумовуючи, пріоритетними завданнями органів місцевого самоврядування у сфері культури слід назвати: а) всебічну підтримку розвитку культури регіонів й місцевостей, сприяння збереженню місцевих культурних традицій; б) розвиток аматорського мистецтва і традиційної культури; в) удосконалення взаємодії цих органів з Кабінетом Міністрів України, Міністерством культури з регіональними органами управління культурою, в тому числі на підставі проведення спільних заходів; г) сприяння збереженню і розвитку інфраструктури базових мереж закладів культури місцевого рівня. Подальший розвиток місцевого самоврядування в Україні є гарантованою та реальною спроможністю територіальної громади під відповідальність його органів та посадових осіб самостійно вирішувати питання культурного розвитку місцевого значення за допомогою новітніх механізмів, включаючи програмно-цільові заходи, актуалізацію місцевих культурних індустрій.

У царині управління природними активами необхідно зосередити увагу на формах публічно-приватного партнерства, адже власником природних ресурсів з позицій норм права є народ України, а державна і місцева влада – лише суб'єкти, які від імені народу здійснюють владні повноваження.

Згідно з чинним законодавством України, державно-приватне партнерство (ДПП) – це будь-яка угода між державними (власник активу) та приватними (оператор активу) зацікавленими сторонами. Воно ефективне тоді, коли

діяльність оператора розвивається з очікуваними економічними, екологічними та соціальними ефектами й активи стають привабливими на відповідному ринку, що обумовить інтерес багатьох інвесторів. ДПП повинно здійснюватися після досягнення попередньої згоди суспільства з приводу очікуваного рівня послуг, визначення того, де і яким чином приватні партнери можуть підвищити ефективність господарської, економічної та фінансової діяльності, а також способів їх участі в цьому процесі.

У сучасних умовах економічні та фінансові відносини між державою та приватними суб'єктами регулюються Законом України «Про державно-приватне партнерство» № 2404–VI від 1 липня 2010 року. Крім того, Концепцією розвитку державно-приватного партнерства в Україні на 2013–2018 роки, що схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України № 739-р від 14.08.2013 р., визначаються рамкові правила співробітництва між державою і територіальними громадами в особі відповідних державних органів та органів місцевого самоврядування (державними партнерами), а також юридичними особами, крім державних і комунальних підприємств, чи фізичними – підприємцями, що здійснюється на основі правового документа – договору, який має форму двохсторонньої угоди.

Головною ознакою ДПП є те, що воно не передбачає зміни власника, власне угода укладається на визначений термін і може бути розірвана за певних умов, а об'єкт угоди, у нашому випадку – природний актив та засоби його залучення в господарський обіг, вилучені з експлуатації в оператора та повернуті власнику. Таким чином, ч. 3 ст. 7 Закону «Про державно-приватне партнерство» наголошує на тому, що передача об'єктів приватному інвестору для виконання умов договору не передбачає виникнення в нього права власності на ці об'єкти. Крім того, об'єкти державно-приватного партнерства не можуть бути приватизовані протягом усього строку дії відповідної угоди (ч. 5 ст. 7). У сфері фінансових відносин ДПП передбачає різні форми фінансування економічної діяльності та інвестиційних витрат, зокрема консолідоване (змішане) та однорідне, що відрізняє його від інших форм співпраці держави з

приватними партнерами. Оскільки закон не встановлює розміру часток сторін, які вони повинні внести для того, щоб на них почав поширюватися правовий режим регулювання державно-приватного партнерства, внесок громади або держави у фінансових відносинах, які виникають за фактом угоди ДПП, може бути номінальним і полягати у праві надання доступу до відповідних активів. У випадку невиконання оператором своїх функцій чи реалізації товарного продукту (товару, послуги) на ринку за необґрунтовано завищеною ціною ймовірно вилучення об'єкта ДПП в оператора згідно із ст. 22 Законом України «Про державно-приватне партнерство», яка надає право центральному органу виконавчої влади з питань реалізації ДПП подавати позови про розірвання укладених договорів (лише щодо об'єктів державної форми власності).

Привабливою особливістю фінансових відносин у рамках ДПП є те, що у ст. 18 вказано на гарантії прав приватних партнерів стосовно відшкодування своїх економічно обґрунтованих витрат, якщо останні перевищують обсяги надходжень від тарифної політики щодо наданих послуг. Отже, приватний партнер може розраховувати на повернення своїх вкладень у розвиток об'єкта державно-приватного партнерства навіть за умови настання для нього економічних збитків у результаті того, що товарний продукт, який виводиться оператором на ринок, є предметом цінового регулювання і реалізується нижче собівартості.

3.3. Механізми включення об'єктів культурної спадщини Одеси до процесу сталості території та громади

Комітет всесвітньої спадщини включив «Історичний центр портового міста Одеса» до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Цим рішенням члени

Комітету визнали видатну універсальну цінність історичної частини міста та зобов'язали все міжнародне співтовариство стати на його захист. Це означає, що починають діяти світові механізми включення об'єктів культурної спадщини до процесу сталості території та громади. Зокрема, місто може користуватися усіма доступними програмами та інструментами, про які йшлося у другому розділі роботи.

Для того, щоб бути визнаним всесвітньою культурною спадщиною, об'єкт має відповідати одному чи декільком критеріям, визначеним ЮНЕСКО. Автори проекту щодо номінації історичного центру портового міста Одеса доводять, що об'єкт відповідає відразу двом таким критеріям. Це другий і четвертий критерії з переліку ЮНЕСКО, згідно з якими об'єкт має:

II) відображати вплив взаємного обміну людськими цінностями в певний інтервал часу або всередині культурного простору на розвиток архітектури або технології, монументального мистецтва, містобудівництва або планування ландшафтів;

IV) бути визначним прикладом способу будівництва, архітектурних або технологічних ансамблів або ландшафтів, які відображають значущі періоди людської історії.

Разом з тим у контексті загальної стратегії Юнеско варто відмітити, що це не означає автоматичного фінансування усіх культурних об'єктів на території міста. Збереження культурної спадщини — справа не ЮНЕСКО, а самого міста, країни, громади. І це колосальна відповідальність. Крім того, статус всесвітньої спадщини можуть скасувати — якщо про спадщину належно не дбають. І тут доведеться попрацювати, бо місто, яке отримує статус, має довести спадщину до рівня відповідності стандартам. У досьє прописано не тільки докази відповідності критеріям ЮНЕСКО, але й кроки, які одеська влада зобов'язується зробити, щоб випадки невідповідності статусу були усунуті.

У досьє прописано зобов'язання прибрати з міського простору всі чужорідні елементи, встановити поверховість, попрацювати з береговою лінією — припинити стихійну забудову та створити пішохідні набережні. Міська влада

має розпочати роботу над новим генеральним планом, який враховує всі наявні проблеми, а також нові, які виникають через поступову зміну клімату, аномально спекотні літні місяці та потужні зливи. Тобто зміни в міському ландшафті плануються не тільки для самого номінованого центру, а й для всього міста.

Досьє відображає загалом не дуже наснажливий стан архітектурних об'єктів у зоні спадку. 25% у доброму стані, 50% у задовільному, 20% у незадовільному та 5% у аварійному стані. Зауважена відсутність соціальної відповідальності у власників багатьох будинків, відсутність можливості паркування, тиск будівельних компаній тощо.

Заявлена необхідність змін у міському ландшафті підводить нас і до іншого питання: чи присвоєння статусу всесвітньої спадщини надасть охоронний лист будь-якому об'єкту в зоні визнання ЮНЕСКО? Чи можна щось прибирати з простору, який визнаний культурною спадщиною? Так, в досьє є зобов'язання прибрати чужорідні елементи. Якщо вам будуть доводити, що надання статусу створює простір, де буде зафіксовано місце кожної урни для сміття — це неправда.

У всьому світі все більша увага експертів і фахівців органів державного та муніципального управління приділяється питанням збереження культурно-історичної спадщини, а також проблемам вироблення нових управлінських технологій, що забезпечують його відновлення та сталий розвиток. Такий інтерес зумовлений можливостями використання потенціалу культурної спадщини для економічного та соціального розвитку територій; важливістю збереження спадщини для місцевої спільноти, готовністю людей у цьому брати участь; пошуком ефективних стратегій консолідації фінансових ресурсів з різних джерел для збереження та розвитку об'єктів культурно-історичної спадщини в умовах жорстких бюджетних обмежень.

В останні десятиліття помітно змінюються уявлення про те, якою є роль культури в суспільстві, які економічні механізми та управлінські технології забезпечують ефективне використання культурної спадщини та необхідний

приплив ресурсів для її збереження та включення в сучасну економіку та суспільне життя. Довгий час культура в цілому розглядалася як сфера, витратна з економічної точки зору. Домінувала концепція про «самоцінність» культури: її треба підтримувати і зберігати як сукупність накопиченого суспільного багатства, культурної спадщини та творчих досягнень, цінних самих по собі.

Фінансова основа діяльності організацій культури формувалася головним чином за рахунок бюджетних коштів або сталої фінансової підтримки з боку відомств-патронів. Організації культури мали справу з «високою» та «вічною», займалися тим, що зберігали культуру «для майбутніх поколінь» і прилучали до мистецтва дедалі більше людей. Традиційно вважалося, що менеджмент культурних організацій – щось принципово відмінне від менеджменту бізнес-організацій, а головне захистити високу культуру від жорстких реальностей ринку і не допустити зниження художньої якості. Однак у кінці ХХ ст. в усьому світі, в тому числі і в Україні, бюджетна та спонсорська підтримка організацій культури та збереження культурної спадщини стала скорочуватися рік від року. Більше того, всі фінансові донори в лиці державних і місцевих органів влади, благодійних фондів, спонсорів і меценатів стали надавати підтримку організаціям культури в залежності від ефективності та суспільно значущих результатів їх діяльності. Це дало досить потужний поштовх для перегляду місця та ролі культури та культурної спадщини в суспільстві, управлінських технологій, що застосовуються організаціями культури, їх способів роботи з різними аудиторіями та привернення до себе суспільної уваги.

Починаючи з 80-х років минулого століття в європейських країнах за ініціативою діячів культури починають широко обговорюватися питання: чому культура важлива для суспільства в цілому і конкретних місцевих спільнот? Чим вона може бути корисною для нової економіки та соціального розвитку? Який внесок може зробити культурна спадщина у стійкий розвиток міст та територій?

Пошук нових рішень ресурсного забезпечення та підтримки культурної спадщини лежить у руслі розширення взаємодії культури, влади та бізнесу

на принципах публічно приватного партнерства. Наслідки фінансової кризи продемонстрували, що тільки поєднання бюджетних і довгострокових позабюджетних джерел дозволяє забезпечити творчу автономію та економічну самостійність організацій культури. Це вимагає нового широкого погляду на економічну основу сфери культури, зміни підходів до її фінансування та переоцінку її ролі в соціально-економічному розвитку.

Аналіз досліджень показує, що сучасні концепції збереження спадщини фокусуються на символічних, нематеріальних, екологічних аспектах спадщини, домінує комплексний підхід до підвищення ефективності використання об'єктів культурної спадщини, розподілу функцій між основними учасниками збереження та розвитку всіх культурно-історичних культур, громадськими та некомерційними організаціями та фондами, комерційними компаніями та приватними підприємцями, місцевими спільнотами та приватними особами (Freu, 2000; Ріпкема, 2006; Тросбі, 2013).

Отже, заходи, націлені на забезпечення збереження культурної спадщини для Одеси, можна умовно розділити на два основних типи:

(1) презентаційно-урочисті, такі як вручення премії «Кращий музей року»; конкурс та вручення премії «Кращі в спадщині»; фестивалі спадщини – Дні Європейської спадщини в Одесі. Такі події спрямовані на вшанування кращих практик та просування передового досвіду роботи;

(2) презентаційно-виставкові та дискусійні, які найбільшою мірою орієнтовані на привернення уваги до розвитку сектору спадщини в цілому та налагодження робочих зв'язків і контактів усередині сектора спадщини, а також на залучення зовнішніх партнерів. Серед останніх варто відзначити Міжнародні салони чи виставки культурної спадщини, де можуть бути представлені всі можливі види спадщини (матеріальна, нематеріальна), а також спеціалізації сфери спадщини. Салони та виставки є професійним форумом, своєрідною виставкою досягнень сфери спадщини та майданчиком для обговорення актуальних питань, проектувальники та управлінці (архітектори, куратори, менеджери, підприємці, торгові організації, містобудівники та планувальники);

постачальники матеріалів та продукції, необхідної для цілей реставрації та збереження), розробники та постачальники нових технологій та методів дослідження (дослідні центри, лабораторії тощо); постачальники продукції музейного обслуговування (аудіогіди, освітлювальні системи, репродукції, муляжі, експозиційні вітрини); постачальники послуг; видавці та ЗМІ; регіони, місцева влада та керівники окремих організацій, громадські організації/ асоціації [49-50].

Узагальнюючи сказане вище, можна сказати, що в даний час збереження культурної спадщини для громади, з огляду на найкращі світові практики, все частіше розглядається в широкому контексті і ув'язується з наступними концепціями:

- збереження культурного розмаїття та різноманітності культурних ландшафтів;
- збереження нематеріальної культурної спадщини (місцеві традиції, звичаї та ремесла, кулінарія та гастрономічна культура);
- збереження біорізноманіття та екології;
- сталий розвиток територій та посилення творчого потенціалу місця.

Найкращими кейсами для Одеси тут визнано.

Фестиваль «Руде місто». Фестиваль «Руде місто» у м. Одеса покликаний сприяти просуванню позитивного іміджу м. Одеси та Одеської області як теплої, дружньої до гостей та туристів, місцевої громади й молоді регіону. Рудоволосих людей на планеті зовсім небагато. Унікальність цих людей здебільшого доставляла їм одні неприємності. Проведення такого фестивалю перш за все, просування принципів толерантності та інклюзії через прояв поваги й уваги до неординарних зовні людей, до їх здібностей і достоїнств, пом'якшення історичної й соціальної несправедливості, які вони терпіли протягом багатьох століть від суспільства. З іншого боку – задає сонячний радісний тон і атмосферу в місті, створює майданчик для демонстрації своїх здібностей, талантів, звертає на себе увагу гостей міста, стимулює громадськість до рівноправного сприйняття нестандартних людей і

особистостей, прищеплює дружбу і самоповагу один до одного.

Золоті скрипки Одеси. Загальна мета проєкту – підвищення рівня культурно-пізнавального туризму в одеському регіоні шляхом популяризації та відродження культурних подій, зокрема проведенням традиційного музичного фестивалю «Золоті скрипки Одеси». Це посилить привабливість регіону, розкриє туристичний та культурний потенціал. Проєкт націлений на актуальний запит цільових аудиторій щодо наявності культурних подій міста. Поява проєкту «Золоті скрипки Одеси» – це поєднання поколінь та популяризація регіональних культурних музичних традицій. Головний результат проєкту – проведення 5-ти денного музичного фестивалю, який поєднує видатних скрипічних солістів зі світу, оркестри, учнів музичних шкіл. Чи задовольняє наявна в місті культурна інфраструктура потреби населення у культурному дозвіллі? – це питання націлено дослідити проєкт.

Фестиваль «Таки да, смачно: зустрічаємо по-одеськи». Метою проєкту є сприяння розвитку культурно-пізнавального, гастрономічного та подієвого туризму в Україні, підвищенню туристичної активності і подовженню туристичного сезону в Одеському регіоні, розвитку туристичного бренду Одеси, розвитку гастрономічного бренду Одеси як частини культурної спадщини України, підвищенню культурного рівня суспільства. Результатом проєкту є проведення фестивалю «Таки да, смачно: зустрічаємо по-одеськи» за участю представників туристичної індустрії, культурних інституцій, креативних індустрій, фахівців кулінарного мистецтва, книговидання, медіа, майстрів сценічного та музичного мистецтва. Фестиваль складається з туристичного ярмарку, гастрономічного ярмарку, програми культурно-пізнавальних подій офлайн та онлайн. 90 учасників; 40 програмних заходів; 4 тис. відвідувачів офлайн-подій; 10 тис. переглядів відеоподій; охоплення в інтернеті 800 тис. користувачів.

Екофестиваль EARTHMATE 2021. Earthmate – екофестиваль, що об'єднує музикантів, митців, активістів, підприємців, дослідників та візіонерів. Місія екофестивалю Earthmate – запровадження сучасної міжвидової етики.

Кліматичні зміни останніх десятиліть продемонстрували хибність традиційного для західної культури фокусу на людській фігурі. Такий підхід має бути зміщено в бік уваги до гармонійного співіснування всіх видів, серед яких людина немає виняткових прав. Ми промотуємо взаємодію, порозуміння та біологічну синергію всіх видів, що проживають на Землі.

Відкриті двері. Культурно-просвітницький проєкт, покликаний відкрити одеситам і гостям міста двері особняків, палаців, садів, знакових споруд промислової архітектури, які в звичайному житті недоступні для вільного відвідування. Протягом трьох днів фестивалю пройдуть унікальні екскурсії закритими об'єктами, лекції з історії, архітектури, історії Одеси, авторські пішохідні та автобусні екскурсії, майстер-класи. Одне із завдань проєкту – не тільки познайомити учасників проєкту з архітектурою, історією і культурою Одеси, але і нагадати про необхідність активно брати участь в збереженні матеріальної та нематеріальної спадщини.

Одеса-Травень-Фолк-Фест. Даний фестивальний проєкт являє собою широкомасштабне свято, що включає концертну програму – виступ народних колективів різних національностей з різних регіонів Одеської області, Одеси, а також запрошених гостей з інших країн, який проходить в Літньому театрі Міського саду Одеси з 7-го по 10-е травня 2021 року. В рамках фестивалю буде організована виставка живопису і графіки українських художників, що відображає культурну спадщину Причорноморського регіону і його основні історичні пам'ятки. У фіналі фестивалю буде проведено танцювальний флешмоб – сальса, що виконується під фольклорні мотиви, за участю максимальної кількості людей.

Збереження знакових культурних орієнтирів сприяє сталому розвитку Одеси. Часто відновлення історичного архітектурного вигляду, традицій та духу місця може залучити до себе городян та туристів і допомагає вдихнути нове життя в міські райони. Наприклад, існував проєкт збереження Єврейської вулиці (історична місцевість). При цьому акцент робився на історичні та архітектурні особливості, які відрізняли її від типової забудови та архітектури

супермаркетів. У широкий ужиток увійшла концепція повторного використання будівель та їх адаптації до сучасних умов, і було б добре, якби була розроблена система податкових пільг, що стимулюють власників не зносити старі будівлі, а ремонтувати та використовувати за новим призначенням.

Нині в Європі існує велика різноманітність варіантів використання історичних об'єктів (включаючи і індустріальну спадщину). Умовно для Одеси тут можна виділити два напрями:

А. Механізми залучення таких об'єктів до Туризму та індустрії гостинності. Переважно це особливі види туризму, що мають свою специфіку, – екотуризм, агротуризм, гастрономічний туризм, з використанням особливих, неповторних характеристик того чи іншого місця.

Б. Арт-резиденції, культурні та освітні центри й хаби, території міста, котрі змінюють профіль діяльності. Порівняно нова практика. Гнучкість форми дозволяє адаптувати її формат під потреби та особливості практично будь-якого місця. Такі проекти, як і проекти культурних та освітніх центрів, часто служать інструментом позитивних змін у місцевому співтоваристві, підвищення рівня освіти, зміни соціального клімату та якості життєвого середовища, активізують взаємодію між державними та громадськими.

Здебільшого це міські готелі із сильною культурною, локальною складовою. Часто вони належать нащадкам первісних власників маєтків. Це, наприклад, п'ятизірковий преміум-готель “Bristol Hotel”. Будівництво готелю припало на 1889-1899 роках, на місці прибуткового будинку з трьома хлібними магазинами, господарем був купець Наум Юровський. Готель будували відомі архітектори: Адольф Мінкус та Олександр Бернацці. Після закінчення будівництва, будівля нічим не поступалася найкращим європейським готелям. Назву запозичили у однойменного готелю в Австрії – “Брістоль”. Тут зупинялися найбагатші та заможні люди, творча інтелігенція, європейські купці. Тут уперше, у готельній практиці Одеси, купили автомобіль, найняли водіїв та обслуговували гостей.

Після 2002 року у готелю з'явилися нові власники – Vertex Hotel Group та

розпочалася повна реконструкція будівлі. Щоб повернути колишній вигляд готелю, купували меблі, килими та шпалери у колишніх постачальників, спиралися на зроблені фотографії. Вже у 2010 повернувся шикарний фасад та колишня назва – “Брістоль”.

Також у цьому переліку Ресторан “Le Grand Cafe Bristol”. Заклад відвідували відомі письменники, журналісти, артисти та музиканти. Серед інших відомих особистостей можна було знайти: Івана Буніна, Віру Холодну, Теодора Драйзера, Леоніда Утьосова. Готель увійшов в історію кінематографа, як місце зйомок фільмів: “Бій на перехресті”, “Дежа вю”, “А чи був Каротін?”. У 2011 році “Брістоль” навіть став резиденцією міжнародного кінофестивалю. У 2019 році ресторан був номінований на премію “Сіль” – як найкращий ресторан при готелі.

В цілому, узагальнюючи зарубіжний досвід, організацію роботи та розподіл функцій у сфері збереження та управління спадщиною [51], можна сказати, що складність механізмів по об'єктах культурної спадщини, довгострокова перспектива, ресурсомісткість, неможливість виконання роботи одним–двома інтересантами та важливість проведення систематичної дослідницької, просвітницької та освітньої роботи визначають необхідність присутності та взаємодії у сфері спадщини кількох зацікавлених учасників на рівні громади.

1) Державні органи. Держава у сфері спадщини, і зокрема регіональної спадщини, виконує охоронні, регулюючі та координаційні функції, сюди належать: ведення охоронних реєстрів об'єктів культурної спадщини (включення нових об'єктів); розробка відповідних політик (розробка та введення преференцій та стимулів (у тому числі податкових пільг) для організацій та приватних осіб; фінансування змісту та реставрації, просвітницьких та освітніх проектів у сфері спадщини; забезпечення доступу до об'єктів спадщини з партнерами, організаціями національними трастами.

2) Громадські некомерційні організації та фонди. Різноманітність некомерційних громадських організацій, що працюють у сфері культурної

спадщини зарубіжних країн, особливо помітна в сфері регіональної та місцевої культурної спадщини: невеликі локальні асоціації (як правило, об'єднані і підтримувані координації; некомерційні організації, фонди спадщини, громадські рухи у захист спадщини, у тому числі добровольчі (волонтерський рух); існують також спеціалізовані організації та асоціації, які займаються лише певним типом спадщини, наприклад, історичними об'єктами або індустріальною спадщиною. Діапазон функцій, що виконуються некомерційними громадськими організаціями у сфері спадщини, дуже широкий, починаючи від моніторингу та виявлення пам'яток, що знаходяться під загрозою, до збору коштів на утримання консервацію та реставрацію, забезпечення доступу, інтерпретації та популяризації.

3) Приватні особи та місцеві спільноти. Крім того, що приватні особи беруть активну участь у фінансуванні пам'яток, сплачуючи членські внески в різні організації спадщини та перераховуючи пожертвування (від зовсім невеликих сум до істотних), частина історичних пам'яток перебуває в приватному володінні. Це і ті пам'ятники, які зберігають культурно-просвітницьку, музейну спрямованість, і ті, які були адаптовані для сучасного використання, в тому числі в якості комерційних підприємств. Часто стимулом до збереження та використання пам'ятника буває особиста причетність власника до об'єкту, тобто родовий будинок або будинок, пов'язаний із сімейною історією нинішнього власника. Приватні підприємці та комерційні компанії беруть участь у фінансуванні (корпоративна благодійність, загальні та цільові пожертвування), роботі колективних органів управління НКО та фондів, управлінні підприємствами в історичних об'єктах, адаптованих для сучасного використання, формуванні туристичних продуктів та послуг.

Практика в сфері збереження культурної спадщини також дещо активізувалася в останній час, але поки має свої обмеження:

– інституційна слабкість сектора, недостатньо чіткий розподіл функцій та повноваження, що вони активно працюють і роблять багато для збереження культурно-історичної спадщини);

– відсутність конструктивних робочих відносин між державними органами та громадськими організаціями, аж до протистояння, по цілі об'єктів культурної спадщини;

— недостатність цілеспрямованої та систематичної популяризаторської і роз'ясненої значимості культурної спадщини та спільної роботи у сфері збереження спадщини всіх зацікавлених сторін;

- відсутність у секторі спадщини професійної масштабної події/заходу; зв'язків із місцевою спільнотою і т.д.;

– недостатнє знання приватних підприємців про можливе використання історичних об'єктів та про технології їх адаптації. Це вимагає проведення з приватними підприємцями просвітницької роботи.

Висновки до Розділу 3

Стратегія довгострокового сталого розвитку культурної спадщини м. Одеса повинна відповідати сукупності пріоритетів, котрі стануть підґрунтям гарантованого досягнення цілей сталого розвитку за допомогою культурної складової. Тут варто нагадати, що сукупна кількість об'єктів матеріальної та нематеріальної культури дозволяє Одесі проводити діяльність в усіх нішах :від збереження морських екосистем до відповідального споживання та використання відновної енергії.

Пріоритетними для Одеси будуть: визначення завдань збереження та використання об'єктів, з урахуванням процесу зацікавленості та посиленої участі усіх верств населення (від експертів до волонтерів); особиста зацікавленість у довгостроковому сталому розвитку об'єктів культурної спадщини кожного громадянина міста, незалежно від його віку, національності чи віросповідання; всеохоплення культурно-просвітницькою діяльністю щодо ролі культурної спадщини у сталому розвитку території (цей принцип

відповідає відразу декільком цілям сталого розвитку, а особливо якісній освіті та розвитку міст і громад) тощо. В рамках кожного пріоритету можуть бути реалізовані ряд заходів: від виставок та екскурсій – до волонтерської роботи із підтримання культурної спадщини у належному вигляді. Останнє вимагатиме залученості інвестицій чи меценатської діяльності, що також відповідатиме такій цілі розвитку як інновації, інвестиції та інфраструктура.

Описані вище процеси активізуються з огляду на децентралізацію в Україні, в рамках якої громади отримали розширені права, але й набули нових зобов'язань. Для Одеси може бути корисним один із кейсів країн Європи, де мільйонне місто інтегрувало культуру у стратегії сталого розвитку місцевих територій та громад. Це 100 конкретних дій, згруповані за дев'ятьма тематичними зобов'язаннями. До останніх належать ті аспекти, які сприяють зміцненню культурного аспекту якості життя в містах (спадщина, різноманітність, творчість, можливості здійснення культурних прав для всіх та відповідні механізми управління) тощо. Історико-культурний потенціал громади Одеси представлено 201 пам'яткою історії та культури, 700 пам'ятками архітектури, 148 пам'ятниками історії та монументального мистецтва, 13 музеями та 9 театрами. Загалом за кількістю об'єктів, які можна віднести до культурних ресурсів (музеї, театри, спортивні споруди, пам'ятки історії та культури), Одеса входить до першої трійки міст України. З Одесою пов'язані імена багатьох видатних митців зі світовими іменами. Крім того, за даними світових енциклопедій, із 6 тисяч корифеїв світової науки – 159 осіб або народилися в Одесі, або тут навчалися чи працювали. Іншими словами, Одеса завжди була колыскою таланту та інтелекту. У контексті історико-культурного сталого розвитку основною проблемою Одеси є високий рівень зношеності будівель у центральній частині міста та дотримання високого рівня екологічності. Культурно-історична частина Одеси найбільше потребує реставрації та підтримки її у стані, гідному звання міжнародного культурного центру на засадах сталого розвитку.

ВИСНОВКИ

1. Досліджуючи концепцію і стратегії сталого розвитку суспільства, встановили, що поточне розуміння сталого розвитку затвердили у 1983 році, коли ООН скликала Всесвітню комісію з навколишнього середовища та розвитку, названу пізніше комісією Брундтланд (на прізвище голови). Затверджений комісією термін «стійкий розвиток» (sustainable development) та його пояснення через зв'язок поколінь широко використовується до сьогодні. Сталий розвиток — комплекс заходів, націлених на задоволення поточних потреб людини за збереження довкілля та ресурсів, тобто без шкоди можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Для міста Одеса сталий розвиток може бути реалізований через механізми та інструменти, котрі пропонуються для різних територіальних утворень.

2. Дослідження потенціалу культурної спадщини через призму сталого розвитку дало підстави проаналізувати ряд Цілей сталого розвитку та їх завдань. Кожна із цілей сталого розвитку містить потенціал для залучення культурного ресурсу великих міст у подоланні проблем. Культурні аспекти важливі задля досягнення певних цілей. Наприклад, ціль ліквідації голоду, забезпечення продовольчої безпеки і покращення живлення і співдія стійкому розвитку спрямована на те, щоб припинити голод у світі. Одеса може інтегрувати культурні чинники, включаючи знання, традиції та практики всіх людей та спільнот у місцеві стратегії з екологічної стійкості. Створити програми зі збереження та поширення традиційних знань та практик, які сприяють сталому використанню місцевих природних ресурсів. Для Одеси фактично усі завдання цілей сталого розвитку можуть бути реалізовані через об'єкти матеріальної та нематеріальної культурної спадщини.

3. Проаналізовані виклики та потенційні загрози сталому розвитку об'єктів культурної спадщини дозволили виділити класичні та синергетичні їх типи, а також такий виклик як загрози трансформації людської свідомості та

загрози порушення т. зв. техно-гуманітарного балансу. Оскільки успіх використання культурної спадщини Одеси як засобу соціального та економічного розвитку, розглядається, насамперед, через менеджмент відповідних проектів, особливого значення набуває вироблення відповідних стратегій та різноманітних підходів, які б дозволили зберегти його багатство та передати майбутнім поколінням у всьому різноманітті його форм, долаючи ризики. До останніх в Одесі додається ризик постійних руйнувань, тому менеджмент місцевого рівня тут повинен бути узгоджений із загальнодержавними цілями.

4. Досліджуючи культурну спадщину Одеси як об'єкт сталого розвитку, звернули увагу на культурні та природні характеристики міста, його історію. Було встановлено, що Одеса має багату історію, пов'язану із польською громадою. Тому етнічний та ностальгічний туризм на її території – перспективний вид діяльності в рамках досягнення цілей сталого розвитку. Розглянули дестинації, де можливий ностальгічний туризм для громадян Польщі. Передусім, це історичні вулиці, споруди та дати в календарі, що є значущими для поляків. Конкурентні переваги та обмеження перспективного розвитку потенціалу Одесу та області виявлені на основі діагностування стартових умов регіонального розвитку шляхом SWOT та PEST-аналізу.

5. Визначаючи правові основи забезпечення сталого розвитку об'єктів культурної спадщини, виявили, що у правовому аспекті існує розподіл об'єктів культурної спадщини на такі підрозділи: Духовні та матеріальні; Рухомі/нерухомі; Місцевого, регіонального та загальнолюдського значення; Перебувають у приватній, регіональній та місцевій власності; Науково-дослідних, культурно-просвітницьких та навчальних цілей використання; Потребують забезпечення безпеки та доступності для огляду людьми. Розглянуто роль ЮНЕСКО у правовому регулюванні залучення культурної спадщини до сталого розвитку суспільства та проаналізовано кейс, за яким частина культурної території Одеси претендує на звання світової спадщини. Останнє є суттєвим для довгострокової стратегії розвитку, оскільки відкриває

можливості для залучення додаткових інструментів та механізмів зростання громади та її презентування та міжнародному рівні.

6. Роль менеджменту як механізму включення культурної спадщини до стратегії сталого розвитку Одеси визначено через алгоритм подолання ризиків та викликів. З огляду на різноманітність підходів до розуміння запровадження ризик-менеджменту до певних об'єктів культурної спадщини, було запропоновано певну видозмінену систему та набір інструментів адаптації для українських об'єктів.

7. Виділяючи пріоритети довгострокового сталого розвитку об'єктів для Одеси, обґрунтували, що до них можуть належати: визначення завдань збереження та використання об'єктів; особиста зацікавленість довгострокового сталого розвитку об'єктів культурної спадщини; освіта та формування ставлення до культурної спадщини як частини національного багатства територій усіх рівнів (від громади до світового рівня). На основі цих пріоритетів було сформовано ряд механізмів із залучення місцевої одеської громади та територій до досягнення цілей сталого розвитку. Серед пріоритетних виділяли: спроможність і сприяння взаємному навчанню; створення спеціальних інформаційних механізмів щодо спеціальної цілі в галузі культури; оновлення програм навчання та розбудови потенціалу для міст, місцевих і регіональних органів влади тощо.

8. Було доведено, що роль місцевої громади у сталому розвитку об'єктів визначена на світовому рівні та повинна адаптуватися під національні потреби. Щодо основних повноважень місцевого самоврядування Одеси, то вони можуть бути узагальнені таким чином: повноваження по управлінню належним територіальним громадам або переданим їм закладами і організаціями культури та їх матеріальним забезпеченням; створення необхідних умов для естетичного виховання та професійної культурно-мистецької освіти; створення необхідних умов для розвитку культури, відродження національно-художньої спадщини; сприяння роботі творчих спілок та інших громадських об'єднань, що діють у сфері культури.

9. Механізми включення об'єктів культурної спадщини Одеси до процесу сталості території та громади містили світовий досвід у вигляді міжнародних кейсів, а також пропозиції для застосування їх на прикладах м. Одеса. Отже, механізми, націлені на забезпечення збереження культурної спадщини для Одеси, можна умовно розділити на два основних типи: презентаційно-урочисті, такі як вручення премії «Кращий музей року»; конкурс та вручення премії «Кращі в спадщині»; фестивалі спадщини – Дні Європейської спадщини в Одесі. Такі події спрямовані на вшанування кращих практик та просування передового досвіду роботи; презентаційно-виставкові та дискусійні, які найбільшою мірою орієнтовані на привернення уваги до розвитку сектору спадщини в цілому та налагодження робочих зв'язків і контактів усередині сектора спадщини, а також на залучення зовнішніх партнерів.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сталий розвиток: світоглядна ідеологія майбутнього. К.: Державна установа "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України", 2019. 431 с.
2. Природні ресурси у фінансово-економічному забезпеченні розвитку об'єднаної територіальної громади (рекомендації для місцевих лідерів та керівників ОТГ). Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». К. : ДУ ІЕПСР НАН України, 2018. 36 с.
3. Constitution of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Article. URL: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=15244&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (дата звернення: 01.12.2023)
4. Ільїна М.В. Значення екологічного імперативу для формування орієнтирів сталого розвитку суспільства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. Вип. № 24. С. 8–11
5. DECENTRALISATION OF CULTURE, PORTO ALEGRE
URL: https://www.agenda21culture.net/sites/default/files/files/good_practices/portoalegre-eng_def.pdf
6. SEED SWAP FESTIVAL URL:
https://www.agenda21culture.net/sites/default/files/files/good_practices/seferihisar-def-eng.pdf (дата звернення: 01.12.2023)
7. VAUDREUIL DORION URL:
https://www.agenda21culture.net/sites/default/files/files/documents/minidocuments/vd_eng.pdf (дата звернення: 01.12.2023)
8. CULTURAL CO-MANAGEMENT CIVIC CENTRE SACUDE URL:
https://agenda21culture.net/sites/default/files/files/good_practices/montevideo-def-eng.pdf (дата звернення: 01.12.2023)

9. BELO

HORIZONTE

URL:

https://agenda21culture.net/sites/default/files/files/pages/award-pages/BH_ENG.pdf

(дата звернення: 01.12.2023)

10. The Intercultural cities programme (ICC) URL:

<https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/home> (дата звернення: 01.12.2023)

11. The UNESCO Creative Cities Network (UCCN) URL:

<https://en.unesco.org/creative-cities/home> (дата звернення: 01.12.2023)

12. Sound Diplomacy URL: <https://www.sounddiplomacy.com/> (дата

звернення: 01.12.2023)

13. Intangible Cultural Heritage and sustainable development. – UNESCO. – 2011. – P. 8 – 11.

14. Maffi Luisa Cultural vitality / Resurgence. – 2008. № 250.

15. Галкова О. В. Роль сучасних інформаційних технологій у збереженні нематеріальної культурної спадщини/Теорія та практика суспільного розвитку. – 2011. № 3. – С. 114.

16. Cruikshank Julie Glaciers and Climate Change: Perspective від Oral Tradition / Arctic. - 2001. № 54. - P. 384.

17. Skutnabb-Kangas Tove, Maffi Luisa, Harmon David Sharing a world of difference. – UNESCO, Terralingua, World Wide Fund for Nature. – 2003. – P. 26

18. Секрети Польської вулиці в Одесі URL:

<https://www.segodnya.ua/ua/regions/odessa/sekrety-polskoj-ulicy-v-odesse-557612.html> (дата звернення: 01.12.2023)

19. РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА URL:: <http://politics.ellib.org.ua/pages-8575.html> (дата звернення: 01.12.2023)

20. Одеса: польський спадок (поляки в Одесі) URL:

https://www.hor.net.ua/?page_id=1127&lang=ru

21. ЕЩЭ ПОЛЬСКА НЕ СГИНЭЛА URL:

https://web.archive.org/web/20160411223159/http://www.odessitclub.org/publication/s/world_capital/wc_07.htm (дата звернення: 01.12.2023)

22. Pudovochkin Y., Rusanov G. Crimes against Cultural Values as a basis of international criminal responsibility // Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu. 2017. P. 235–252. 20

23. Конвенція про закони та звичаї сухопутної війни: прийнято 18 жовтня. 1907 в Гаазі URL:<https://www.icrc.org/ua/doc/resources/documents/misc/hague-convention-iv-181007.htm> (дата звернення: 01.12.2023)

24. Текст Договору офіційно опубліковано не було URL:<https://www.icr.su/ukr/evolution/pact/> (дата звернення: 07.07.2020)

25. Чинне міжнародне право: збірник. Том 1; Офіційний сайт ЮНЕСКО URL: <https://ua.unesco.org/about-us/introducing-unesco> (дата звернення: 01.12.2023)

26. Кримінальний кодекс Республіки Франція = Criminal Code of the French Republic (as of 2020). URL: https://www.legislationline.org/download/id/8546/file/France_CC_am012020_fr.pdf (дата звернення: 01.12.2023)

27. Ministry of Foreign Affairs, the People's Republic of China URL: <http://www.fmprc.gov.cn/ce/cgvienna/eng/dbtyw/jdwt/crimelaw/t209043.htm> (дата звернення: 01.12.2023)

28. Кримінальний кодекс Швейцарії (1937) (as 2019) URL: https://www.legislationline.org/download/id/8561/file/Swiss_CC_1937_am112019_en.pdf (дата звернення: 01.12.2023)

29. Кримінальний кодекс Республіки Польща = Criminal Code of Republic of Poland (1997, amended 2021) URL: https://www.legislationline.org/download/id/4172/file/Polish%20CPC%201997_am%202003_en.pdf (дата звернення: 01.12.2023)

30. UNESCO, Risk Management Training. Handbook. 2010.

31. Rea N. Opportunistic Thieves Just Stole a Prized Van Gogh Landscape From a Locked-Down Dutch Museum Under Cover of Night. URL:<https://news.artnet.com/art-world/thieves-stolen-van-gogh-masterpiece-dutch-museum-1819743> (дата звернення: 01.12.2023)

32. М 5.3 – 2km WSW of Kasina, Croatia. Электрон. дан. 2020. URL:<https://earthquake.usgs.gov/earthquakes/eventpage/us70008dx7/executive> (дата звернення: 01.12.2023)
33. Swerling G. Church of England Moves Valuables to Tower of London Amid Fears of Coronavirus Lockdown Looting // The Telegraph URL: <https://www.telegraph.co.uk/news/2020/04/12/church-england-moves-valuables-tower-london-amid-fears-lockdown/> (дата звернення: 01.12.2023)
34. Stovel H. Risk Preparedness: A Management Manual for World Cultural Heritage. Rome: ICCROM, 153 p.8.
35. UNESCO, Managing Disaster Risks for World Heritage. 2010.
36. UNESCO / ICCROM / ICOMOS / IUCN, Managing Cultural World Heritage. 2013.
37. Abankina T. Regional development models using cultural heritage resources, International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research. 2013. Vol. 7. N. 1. P. 2–16.
38. Coombe R. Legal Claims to Culture in and Against the Market: Neoliberalism and the Global Proliferation of Meaningful Difference // Law, Culture and the Humanities. 2005. Vol. 1. N. 1. P. 35–52.
39. UNESCO, Risk Management at Heritage Sites. A Case Study of the Petra World Heritage Site. 2012.
40. Tokyo Development Learning Center, Technical Deep Dive on Resilient Cultural Heritage and Tourism. 2017. 66 p.
41. Cultural Heritage and Development: A Framework for Action in the Middle East and North Africa Published by World Bank, Washington, DC, USA.
42. Greffe X., Pflieger S., Noya A. Culture and Local Development. Los Angeles: Getty Conservation Institute, 2002.
43. Hoffman B. T. Art and cultural heritage: law, policy, and practice. New York: Cambridge University Press, 2006.
44. Manleo F. Cultural property and cultural heritage: a battle of concepts in

international Law // International Review of the Red Cross. 2004. June.

45. Merryman J. H. Two Ways of thinking about Cultural Properties // American Journal of International Law. 1986. Vol. 80, No. 4, October.

46. Randall M. Values and Heritage Conservation. Los Angeles: Getty Conservation Institute, 2000.

47. URL: <https://agenda21culture.net/summit/uclg-culture-summit-2023> (дата звернення: 01.12.2023)

48. Про місцеве самоврядування : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1997. - № 24. - Ст. 170.

49. Craik J. Re-Visioning Arts and Cultural Policy: Current Impasses and Future Directions. Canberra: ANU Press. 2007.

50. Dümcke C., Gnedovsky M. The Social and Economic Value of Cultural Heritage: literature review // European Expert Network on Culture (EENC) Paper. 2013.

51. Coombe R. Legal Claims to Culture in and Against the Market: Neoliberalism and the Global Proliferation of Meaningful Difference // Law, Culture and the Humanities. 2005. Vol. 1. N. 1. P. 35–52.

ДОДАТКИ

ГЛОБАЛЬНІ ЦІЛІ

Сталого Розвитку

Рисунок. Глобальні цілі сталого розвитку

Рисунок. Рівні досягнення цілей сталого розвитку

Рисунок. Територія Одеси на старовинних картах Польщі

Рисунок. Територія держав до 20 століття

Рисунок. Площа "метеликів" біля порту

Рисунок. Таємні шляхи прибуткового будинку Великанова

Рисунок. Будинок колекцій Блещунова

Рисунок. Пам'ятний знак Сабанські казарм

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра туристичного бізнесу та рекреації

Освітня програма «Міжнародний туризм»

Презентація до

кваліфікаційної роботи магістра

на тему: «Стратегія довгострокового сталого розвитку об'єктів культурної спадщини м. Одеса»

Кількість аркушів _____20_____

Здобувач:

Андрій ЗАПОРОЖАН _____

Керівник:

Ірина КРУПІЦА _____

Стратегія довгострокового сталого розвитку об'єктів культурної спадщини м. Одеса

Аналіз концепції сталого розвитку

Стратегія сталого розвитку - ключовий інструмент для досягнення прогресу в сучасному суспільстві. Робота охоплює аналіз концепції сталого розвитку та визначення викликів для культурної спадщини м. Одеса. Методологія включає наукові методи та структуровану інформаційну базу для глибокого аналізу.

Механізми та інструменти для збереження

Важливим аспектом є використання механізмів інструментів для збереження культурної спадщини. Робота досліджує роль ініціативи "Об'єднані Міста та Місцева Влада" у збереженні культурної спадщини м. Одеса.

Виклики та ризики для Одеси

1

Природні загрози

Одеса стикається з різноманітними природними викликами та ризиками, які впливають на культурну спадщину.

2

Синергетичні загрози

Робота досліджує синергетичні загрози для культурної спадщини м. Одеса та шляхи подолання таких викликів.

Досвід громад для підтримки сталого розвитку

Культурний потенціал

Використання культурного потенціалу для досягнення сталого розвитку м. Одеса є ключовим аспектом дослідження.

Місцеві стратегії

Розгляд способів, які сприяють економічній підтримці та збереженню культурної та природної спадщини Одеси.

Культурна спадщина та механізми збереження

Історичні об'єкти, такі як вулиця Польська, стають платформою для ностальгічного туризму, передаючи багату спадщину м. Одеса. Робота досліджує важливість збереження культурної спадщини та можливості використання географічного положення міста для партнерств та спільнот.

Туризм та диверсифікація

1 Різноманіття туризму

Робота вивчає різноманіття видів туризму в Одесі та їх вплив на сталий розвиток міста.

2 Гастрономічний туризм

Подальший потенціал розвитку гастрономічного туризму та використання культурної спадщини для сталого розвитку міста.

Довгостроковий сталий розвиток та менеджмент

1

Адаптація міжнародного досвіду

Дослідження можливостей адаптації міжнародного досвіду сталого розвитку культурних об'єктів до реалій Одеси.

2

Роль менеджменту

Аналіз ролі ефективного менеджменту в забезпеченні цілісності та збереження культурної спадщини в умовах класичних та синергетичних ризиків.

Стратегія довгострокового сталого розвитку культурної спадщини м. Одеса ґрунтується на пріоритетах, які визначають досягнення цілей сталого розвитку через культурну складову. У контексті важливо враховувати завдання збереження та використання об'єктів культурної спадщини, враховуючи участь всіх верств населення, від експертів до волонтерів.

Децентралізація та вплив культури в стратегії сталого розвитку

- Одеса може взяти на увагу досвід країн Європи щодо інтеграції культури у стратегії сталого розвитку місцевих територій та громад. Важливо враховувати різноманітні аспекти, такі як спадщина, творчість та можливості здійснення культурних прав для всіх верств населення.

Щодо залучення громади

1

Культурно-просвітницькі заходи

Пояснення ролі культурної спадщини в сталому розвитку території через різні заходи, від виставок до волонтерської роботи.

2

Різноманітні заходи

Включення всіх верств населення в діяльність з підтримки культурної спадщини.

3

Місцева громада

Залучення місцевої громади до досягнення цілей сталого розвитку через різноманітні заходи.

Виклики та можливості

Реставрація та підтримка культурно-історичної частини міста ключова для збереження статусу міжнародного культурного центру. Одеса має високий рівень зношеності будівель у центральній частині міста, що створює виклики для сталого розвитку.

Використання культурної спадщини для соціального та економічного розвитку

Соціальний розвиток

Важливість розроблення стратегій та підходів для збереження та передачі багатства культурної спадщини нащадкам.

Економічний вплив

Погляд на потенціал культурної спадщини для економічного збагачення міста та створення соціальних можливостей.

Проектний менеджмент

Застосування проектного менеджменту для успішного використання культурної спадщини для соціального та економічного розвитку.

Етнічний та ностальгичний туризм

1

Культурні особливості

Поглиблене вивчення культурних та природних особливостей Одеси з огляду на історію та зв'язки з різними етнічними групами.

2

Ностальгичний туризм

Можливості розвитку туристичних маршрутів, спрямованих на збереження історії та особливих подій в Одесі.

3

Потенціал для розвитку

Правові аспекти та потенціал розвитку етнічного туризму.

Роль світових досвідів та міжнародного співробітництва

► Міжнародне співробітництво

- Міжнародні кейси та пропозиції для застосування в контексті Одеси.
- Розгляд ролі ЮНЕСКО у збереженні культурної спадщини Одеси.
- Менеджмент ризиків та викликів у збереженні культурної спадщини через міжнародне досвід.

Культурна спадщина Одеси та польська громада

1 Етнічні зв'язки

Історичні зв'язки Одеси з польською громадою та їх вплив на розвиток культурної спадщини.

2 Туристичний потенціал

Перспективи для розвитку туризму, сприяючи культурно-історичний обмін між польською громадою та Одесою.

3 Культурне співробітництво

Можливості для культурного обміну та співпраці з польською громадою.

Розвиток правових аспектів та управління

ЮНЕСКО

Роль ЮНЕСКО в збереженні культурної спадщини та міжнародна співпраця.

Управління ризиками

Врахування ролі менеджменту управління ризиками та викликами збереження культурної спадщини.

Правове забезпечення

Розподіл об'єктів на різні підрозділи та вплив правових аспектів на збереження культурної спадщини.

Розвиток місцевої громади

Естетичне виховання та культура

Основні повноваження місцевого самоврядування

Місцеві культурні заклади

Розвиток культурної політики місцевої громади

Збереження та передача культурної спадщини майбутнім поколінням

► Стратегії та механізми

Розроблення стратегій та підходів для збереження та передачі багатства культурної спадщини Одеси майбутнім поколінням через проектний менеджмент та освітні ініціативи.

Для сталого розвитку об'єктів культурної спадщини в Одесі визначено пріоритети, такі як збереження та використання об'єктів, освіта та зацікавленість громади

Дякую за увагу!

Перевірка тексту на плагіат

Кваліфікаційна робота магістра

Тема: «Стратегія довгострокового сталого розвитку об'єктів культурної спадщини м. Одеса»

The screenshot displays a plagiarism checker interface. The main document title is "Запорожан Андрій диплом4.docx". The interface shows a progress bar with a 6% completion rate and a "НАЙВИЩИЙ" (Highest) rating. The document content includes sections on the theory and methodology of sustainable development of cultural heritage objects in Odessa, and international and domestic experience in this field. The right-hand panel lists 10 sources with their respective percentages: 1. library.nuft.edu.ua (4%), 2. repository.rnu.edu.ua (3%), 3. silahromad.com.ua (2%), 4. dspace.nlu.edu.ua (2%), 5. pubadm.vemodskyjourn. (2%), 6. ba.ua (1%), 7. nufp.edu.ua (1%), 8. uk.wikipedia.org (1%), 9. uk.wikipedia.org (1%), 10. odessa.one (1%).

Керівник: _____ Ірина КРУПЦА

Здобувач: _____ Андрій ЗАПОРОЖАН